

Sosiaalivakuutus

TEEMA: PERHE-ETUDET

Miksi isät eivät
jää hoitovapaalle?
Matti Venelampi jäi s. 10

Kotihoidon ja työn
yhdistämiseen tarvitaan
lisää keinoja s. 16

Maria-Kaisa Aula:
Vanhempia ei saa
jättää yksin s. 22

16

Kotihoidon tuesta on tullut kiistelty etuus. Keskustelussa ovat kysymykset hyvästä äitiydestä, sukupuolten välisestä työnjaosta ja naisen paikasta maailmassa. Vain 4–5 % tuen saajista on miehiä.

TEEMA

Perhe-etuudet

10 TERVEISET PÄÄTTÄJÄLLE

Osastopäällikkö Matti Venelampi on yksi harvoista: hoitovapaalla oleva isä. Kättilö Katja Nugent yhdistää lasten kotihoidon ja osa-aikatyön.

16 SYRJÄYTTÄÄKÖ KOTIHOIDON TUKI?

Asiantuntijat pohtivat ratkaisuja työn tekemisen ja lasten kotihoidon joustavampaan yhdistämiseen.

21 TUTKIMUS

Työhön paluu on monelle taloudellinen pakkko.

22 LAPSELLE IHMINEN ON TÄRKEIN

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula: Vanhemmuutta pitää tukea myös neuvola-ajan jälkeen.

25 VASTAUKSIA

Miksi lapsilisiä maksetaan ulkomaille?

26 NÄKÖKULMA

Miten perhe-etuudet on järjestetty Ruotsissa ja Saksassa?

28 VERKKOASIOINTIA YHDENMUKAISTETAAN

Kela liittyy julkishallinnon yhteiseen verkkotunnistamisen ja -maksamisen ohjauspalveluun Vetumaan.

31 YHDELTÄ LUUKULTA

Kela lähtee maltillisesti mukaan uusiin yhteispalvelupisteisiin.

KESKUSTELUA

9 KOLUMNI

Pirjo Myyry

14 PÄÄTTÄJÄRAATI

Vastaamassa Kelan perhe-etuuksien asiakasraadın jäseniä

32 KOLUMNI

Ulla Hämäläinen

JOKA NUMEROSSA

6 KUMPPANI

Terveystenhoitaja Yvonne Sundström, Pännäisten neuvola

33 TILASTOILMIÖ

Timo Partio: Diabetes yleisty hälyttävästi

34 VÄITÖS

Päivi Kivelä

35 TUTKIJALTA

Taloudellinen eriarvoisuus tuntuu lasten arjessa

37 JULKAISUT

39 TYÖSSÄ JA TULOSSA

40 SVENSKA SIDOR

43 JOSKUS ENNEN

Kela|Fpa®

Sosiaalivakuutus 1.2013. 51. vuosikerta. Sosiaali- ja terveysturvan asiantuntijalehti Kelan sidosryhmille. Vuonna 2013 ilmestyy neljä numeroa. Facktidsskrift om social- och hälsoskyddet för FPA:s intressentgrupper. Tidsningen utkommer med fyra nummer år 2012 Julkaisija Kansaneläkelaitos, PL 450, 00101 Helsinki Puhelin 020 634 11 Sähköposti sosiaalivakuutus@kela.fi tai etunimi.sukunimi@kela.fi Verkossa www.kela.fi/sosiaalivakuutus Päätöimittaja Seija Kauppinen Toimituspäällikkö Minna Latvala Toimitus ja ulkoasu Alma 360 Tuottaja Tarja Västilä Toimitussihteeri Kati Särkelä Kuvatoimittaja Anne Vatén Kansi Miika Kainu Osoitelähde Kelan osoiterekisteri Osoitteenmuutokset ja tilaukset sosiaalivakuutus@kela.fi tai puh. 020 634 1459 Paino PunaMusta Oy, Joensuu ISSN 0584-1410 (painettu) ISSN 2242-9301 (verkkajulkaisu) Vapaasti lainattavissa, jos lähde mainitaan. Kirjoituksissa esiintyvät kannanotot eivät välttämättä vastaa Kelan kantaa.

Lastenhoito puhuttaa

Syrjäyttääkö kotihoidon tuki äidit työelämästä ja isät lastenhoidosta?

Jos haluaa herättää keskustelua, kannattaa ottaa puheenaiheeksi lastenhoito. Erityisesti se, hoidetaanko lapset kotona vai päiväkodissa ja jos hoidetaan kotona, niin hoitaako äiti vai isä. Aiheesta on vaikeaa keskustella kiihkoilematta. Eritoten kotiäitien ja työssä käyvien äitien rintamalinjat ovat tiiviit ja syällisyys taattu, valitsipa sitten lastenhoidon tai ansiotyön.

Kelan tutkimusprofessori **Heikki Hiilamo** väitti tammikuussa Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessaan, että kotihoidon tuki on tasa-arvoisen vanhemmuuden tulppa. Se heikentää isien mahdollisuuksia osallistua lastensa hoitoon ja äitien mahdollisuuksia osallistua työelämään. Kirjoitus sai aikaan kommenttien yöryn lehden mielipidepalstalle.

Hiilamo ei ole ainoa kotihoidon tukeen kriittisesti suhtautuva. Kotihoidon tuen nosti jokin aika sitten puheenaiheeksi myös pääministeri **Jyrki Katainen**. Jos sosiaaliturvaa jouduttaisiin leikkaamaan, moni tarttuisi leikkuriin nimenomaan kotihoidon tuen kohdalla – tuskin poistaakseen, mutta lyhentääkseen tukiaikaa tai jakaakseen sen selkeämmin molemmille vanhemmille. Jatkamme aiheen käsittelyä tässä lehdessä useammallakin suulla.

Monet lääkärit ja psykologit kannattavat pienten lasten hoitamista kotona. Toisaalta tutkimustulokset osoittavat, että kun äiti jää kotiin hoitamaan lapsia, hänen ura- ja palkkakehityksensä kärsii ja eläkekertymä pienenee, eivätkä lapsetkaan automaattisesti voi paremmin.

Professori **Jorma Sipilä** viittaa myös siihen, että pitkä kotihoito voi aiheuttaa perheiden syrjäytymistä. Jos perheellä menee huonosti, lasten olisi ehkä parempi olla päivähoidossa kuin kotona. Maahanmuuttajalasten ja heidän äitiensä kotoutuminen suomalaisen yhteiskuntaan on vaikeaa, jos he viettävät päivät pitkät ti-

viesti keskenään. ”Onko oikein, että meillä maksetaan tietoisesti tukea siitä, että osa perheistä syrjäytyy?” Sipilä kysyy.

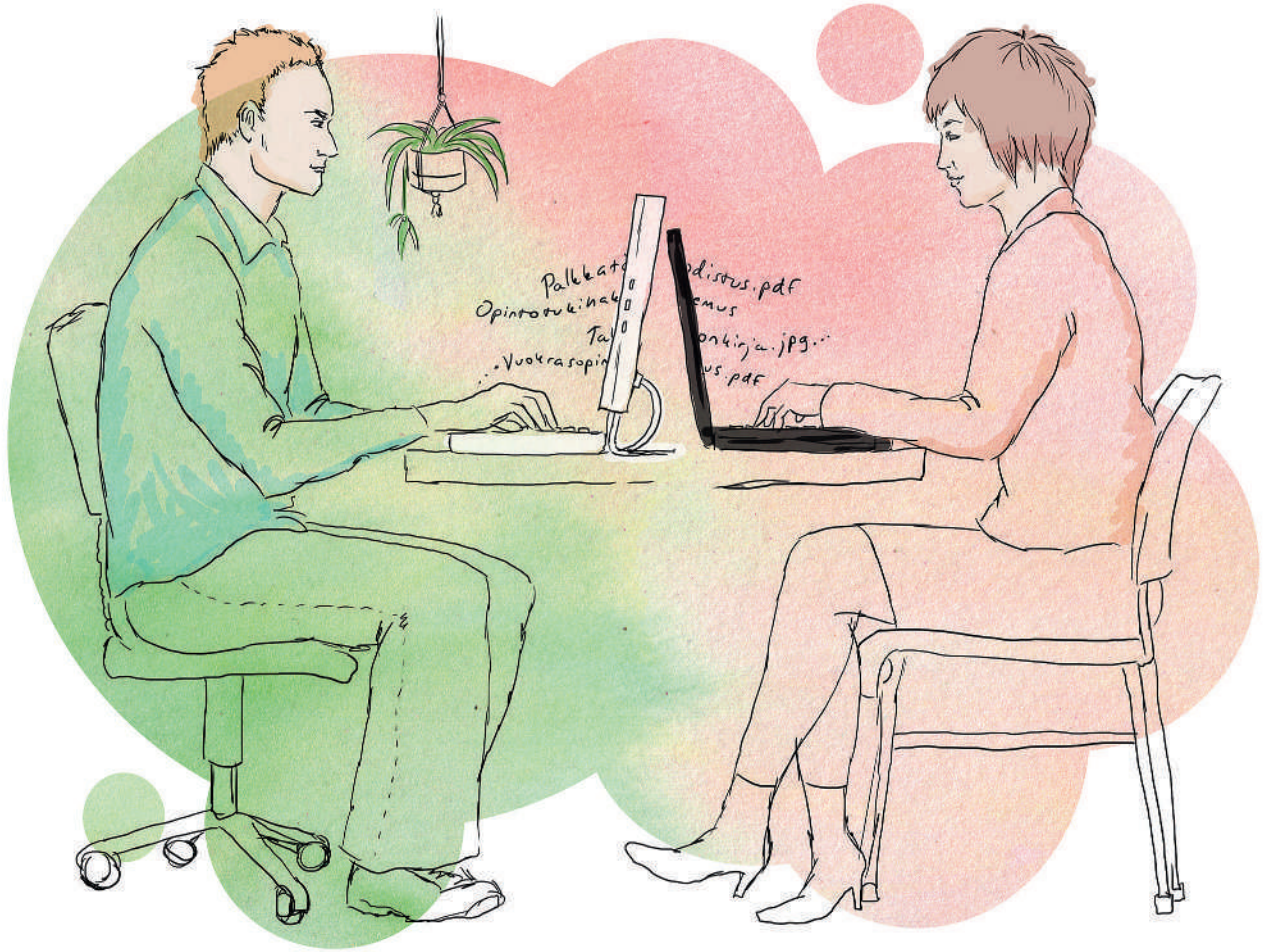
Asialla on monta puolta. Kelan tutkija **Anita Haataja** muistuttaa, että 30–40 %:lla kotihoidon tuen saajista ei ole työpaikkaa, johon he voisivat palata vanhempainrahakauden päättyessä. Kotiin jäämiselle ei aina ole vaihtoehtoa. Perheenäitien työuran ja perheen yhteensovittamisesta väitöskirjan tehnyt **Päivi Kivelä** huomauttaa, että pitkä kotiäitiys on usein seuraus rakenteellisesta työttömyydestä ja naisalojen heikoista palkoista. Työhönpaluu ei ole mielekästä, jos iso siivu palkasta menee lastenhoitokuluihin.

Suomessa oletetaan, että pienten lasten vanhemmat ovat joko töissä tai lasten kanssa kotona. Monessa muussa maassa perheelliset voivat yhdistää joustavammin osa-aikatyön ja lastenhoidon sekä myös jakaa lastenhoitovastuuta keskenään. Suomessa kotihoidon tuen saajista vain 4 % on isä.

Kaikki lienevät yhtä mieltä siitä, että lapsiperheille pitäisi tarjota paremmat keinot työn ja lastenhoidon yhdistämiseen ja molemmille vanhemmille tasavertaiset mahdollisuudet hoitaa lapsiaan. Ratkaisuihin sen sijaan kiistellään. Hyvä, että asiasta keskustellaan. ■

Kotiin jäämiselle ei aina ole vaihtoehtoa.

Seija Kauppinen
päätoimittaja

Liitä hakemukseen pdf tai jpg

Nyt myös hakemuksen liitteet voi lähettää Kelaan verkossa.

Viime vuonna Kelan etuus-hakemuksista 22 % tehtiin verkossa. Verkkoasioinnin suosion kasvua on hidastanut se, että hakemuksen liitteet on pitänyt lähettää perinteiseen tapaan postitse tai käydä tuomassa ne toimistoon.

Tilanne muuttui vuodenvaihteessa, kun Kelan asiointipalveluun lisättiin palvelu liitteiden lähettämiseksi. Nyt asiakas voi hoitaa hakemuksensa alusta loppuun verkossa.

Esimerkiksi yleisen asumistuen tarkistusta hakeva asiakas voi pyytää vuokranantajaltaan vuokrankorotusilmoituksen suoraan sähköisessä muodossa ja välittää sen sitten Kelaan asiointipalvelussa. Jos liite on paperilla, sen voi skannata pdf-tiedostoksi tai kuvata jpg-tiedostoksi.

Sähköinen dokumentti liitetään asiointipalveluun samalla tavalla kuin vaikkapa kuva sähköpostiin. Hakemusta ja sen liitteitä ei tarvitse lähettää samalla kertaa. Asiakas

voi ensin lähettää verkossa hakemuksen ja liitteet vaikkapa seuraavana päivänä. Liitetä lähettäessään asiakkaan on valittava etuus, johon tiedosto liittyy. Näin liite löytää tiensä oikeaan hakemukseen.

Asiakkaan on säilytettävä alkuperäiset dokumentit kolme vuotta. Kela voi pyytää tarvittaessa alkuperäiset dokumentit nähtäväksi.

Uusi palvelu on käytössä vain henkilöasiakkailta – työnantajien ja yhteistyökumppaneiden on edelleen toimitettava asiakkaan asiaan liittyvät liitteet postitse paperilla.

Lääkärintodistus, palkkakuitti tai vuokrasopimus?

Yleisimmät liitteet, joita etuushakemuksiin tarvitaan, ovat lääkärintodistukset, tuloihin ja maksukykyyn liittyvät selvitykset, kuten palkkakuitti, sekä asumiseen liittyvät asiakirjat, kuten vuokrasopimus. Ne kaikki voi toimittaa Kelaan verkossa. Ainoa poikkeus ovat elatustukeen liittyvä kunnan sosiaali-

huollon vahvistama elatussopimus tai tuomioistuimen päätös elatusavusta. Ne tarvitaan alkuperäisenä, sillä Kela toimittaa ne eteenpäin maksamattomien elatusapujen perintää varten.

Asiakas voi lähettää verkossa vain omaan hakemukseensa liittyviä liitteitä. Esimerkiksi lapsen tai iäkkään vanhemman liitteitä ei voi lähettää. Tämä johtuu siitä, että palveluun kirjaututaan henkilökohtaisilla verkkopankkitunnuksilla. Lähetetyt hakemukset ja liitteet yhdistyvät kirjautuneen asiakkaan tietoihin.

Verkkoasioinnissa asiakas voi myös lähettää Kelaan viestin, jossa hän antaa lisätietoa lähettämästään liitteestä tai hakemuksesta. Viestillä ei kuitenkaan kannata kysyä neuvoa akuuttiin ongelmaan, sillä viestipalvelua ei toistaiseksi käytetä asiakkaiden neuvontaan. ■

Heidi Liesivesi

Lue lisää > www.kela.fi/asiointi

UUTTA

Apteekki voi tarkistaa Kela-kortin tiedot sähköisesti

KELA-KORTIN TIETOJEN sähköinen tarkistus laajenee koko maan apteekkeihin vaihteittain maaliskuun aikana. Alkuvuonna Kela-kortin tietojen sähköistä tarkistusta on kokeiltu 50 apteekissa eri puolella Suomea.

Kela-kortin tiedot tarkistetaan tietojärjestelmien kyselynä apteekkien ja Kelan välillä. Apteekki saa mahdollisimman ajantasaiset tiedot esimerkiksi asiakkaan oikeudesta lääkkeiden erityiskorvaukseen tai korvattujen lääkkeiden vuotuisen omavastuun (ns. lääkekaton) täyttymisestä. Näin varmistetaan, että asiakkaat saavat kaikki sairausvakuutuslain mukaan heille kuuluvat lääkekorvaukset suoraan apteekista.

Asiakas esittää lääkeoston yhteydessä edelleen Kela-korttinsa. Jos Kela-kortin ja sähköisen kyselyn tiedot poikkeavat toisistaan, apteekki toimii ensisijaisesti sähköisesti saatujen tietojen perusteella. Jos asiakkaalla ei ole mukanaan Kela-korttia, apteekki voi tarkistaa asiakkaan luvalla tiedot Kelasta.

Kela-kortti lähetetään automaattisesti kaikille Suomen sairausvakuutukseen kuuluville. Kela lähettää uuden kortin esimerkiksi silloin, kun asiakkaan nimi muuttuu tai hänelle myönnetään oikeus lääkkeiden erityiskorvaukseen. Korttia näyttämällä asiakas saa apteekeissa ja useimmilla yksityisillä lääkäriasemilla sairausvakuutuslain mukaisen korvauksen suorakorvauksena, eikä sitä tarvitse hakea erikseen Kelasta.

KUNTOUTUS

ASLAK-kurssien haku aikaistuu maaliskuun alkuun

ASLAK-KURSSIHAKEMUKSET vuodelle 2014 on jätettävä Kelaan 4.3.2013 mennessä. Työnantajien ja työterveyshuollon edustajien on syytä heti vuoden alussa tarkastella ASLAK-kurssin tarvetta työpaikalla.

Hakuajan aikaistamisen tarkoituksena on, että vuoden 2014 kursseja päästään aloittamaan heti vuoden 2014 alussa.

ASLAK-kuntoutusta voidaan nykyisin järjestää paitsi entistä lyhyempinä laitokuntoutusjaksoina myös avokuntoutuksena. Muutaman päivän kuntoutusjaksojen sekä avokuntoutuksen on tarkoitus parantaa kuntoutujien mahdollisuuksia irrottautua työstä ja osallistua kuntoutukseen.

KELA-KORTIN TIETOJEN sähköinen tarkistus apteekkien ja Kelan välillä laajenee koko maan kattavaksi.

VAMMAISTUET

Ruoka-allergiaa sairastavan lapsen tukeen muutoksia

LASTEN RUOKA-ALLERGIAA ja atooppista ihottumaa koskevia vammaistuen ohjeita on uudistettu. Vuoden 2013 alusta ruoka-allergiaa sairastavat, yli 1-vuotiaat lapset voivat saada vammaistukea vain, jos heillä on vaikea maito- tai vilja-allergia. Vaikealle allergiselle reaktiolle on tyypillistä, että oireita on useita, ja ne ilmaantuvat nopeasti ja ovat voimakkaita. Lievät, viiveellä tulevat allergiaoireet eivät oikeuta vammaistukeen.

Atooppista ihottumaa sairastavalle lapselle vammaistuki voidaan myöntää, jos ihottuma on vaikeahoitoinen ja laaja-alainen. Tällöin perushoidon (perusvoiteet ja lievät kortisonivoiteet) lisäksi tarvitaan säännöllisesti erikoishoitoja.

Kela päivittää vammaistuen sairauskoh- taisia ohjeita sitä mukaa kuin lääketiede ja hoitokäytännöt kehittyvät.

SUORAKORVAUS

Taksipalvelun kilpailutus jäihin

TAKSIHANKKEEN KILPAILUTUSTOIMET Kelassa on keskeytetty toistaiseksi. Markkinaoikeus velvoitti heinäkuussa antamassaan päätöksessä Kelan kilpailuttamaan taksimatkojen suorakorvausmenettelyn palveluntarjoajat. Markkinaoikeus arvioi, että suorakorvausmenettelyssä on kysymys käyttöoikeussopimuksesta, jonka palveluntarjoajat tulisi kilpailuttaa julkisena hankintana.

Kela valitti markkinaoikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen (KHO). KHO antoi joulukuussa asiassa välipäätöksen. Välipäätöksessään KHO kiel- tää markkinaoikeuden päätöksen täytäntöönpanon siltä osin kuin Kelalle on asetettu velvollisuus kilpailuttaa suorakorvausmenettely. KHO:n lopullisen päätöksen ajankohdasta ei ole vielä tietoa.

Palstalla Kelan yhteistyökumppanit kertovat työstään ja lähettävät terveisii Kelaan.

Terveydenhoitaja Yvonne Sundström ehtii työnsä ohella opastaa vanhempia hakemaan etuuksia verkon kautta.

Tapaamiset tavaksi

Kela innostaa neuvoloiden terveydenhoitajia ohjaamaan perheet verkkoon.

KELAN ASIAANTUNTIJOIDEN ja terveydenhoitajien kampanjatapaamiset ovat olleet iloksi ja hyödyksi molemmille osapuolille.

Anita Snellman
Asiakassihiteeri, Kela:

”Olimme jo tiimissä miettineet, kuinka saamme äidit ja isät enemmän verkkoon. Itse asiassa olin itse suunnitellut kampanjaa paikallisesti ja tehnyt valmiiksi kirjeet neuvoloille, kun sain tietää tästä laajemmasta kampanjasta.

Kiersin koko Pohjanmaan neuvolat Luodosta Kristiinankaupunkiin, yhteensä viitisentoista paikkaa. Osassa tilaisuuksista oli mukana useamman neuvolan väki. Neuvolakierros on osaltani ohitse, mutta kampanja jatkuu edelleen. Kampanja lisäsi aika mukavasti etujen hakemista verkon kautta.

Verkkohaku nopeuttaa asiointia asiakkaan kannalta. Nettihakemus pakottaa vastaamaan jokaiseen kysymykseen, joten hakemukset tulevat Kelaan täydellisesti täytettyinä. Paperiversioina niistä saattaa puuttua jotain, mikä vaatii täydennystä, ja aikaa menee hukkaan niin asiakkaalta kuin meiltäkin.

Kaikkia perhe-etuuksia voi nyt hakea netin kautta. Lisäksi kaikki liitteet, poikkeuksena elatussopimukset, pystyy lähettämään sähköisesti hakemuksen mukana. Yritämme saada kaikki, myös työnantajat, toimimaan verkossa.”

Yvonne Sundström
Terveydenhoitaja, Pännäisten neuvola:

”Oli todella tarpeellista, että Kelan asiantuntija kävi neuvomassa meitä paikan päällä.

Saimme kahden tunnin opastuksen ja samalla tilaisuuden keskustella myös muista yhteisistä asioista. Seuraavien uudistusten tullessa toivomme samanlaista käytäntöä.

Perheet ovat enimmäkseen suhtautuneet verkkohakuun myönteisesti. Vanhemmat eivät niinkään tarvitse ohjeita verkon käytöstä, vaan pikemminkin tietoa oikeuksistaan etuuksiin ja niiden euromäärästä. Tosin jotkut haluavat mennä papereiden kanssa käymään Kelassa, koska heillä on muutenkin kysyttävää.

Kela-neuvonta ei syö aikaa itse tarkastuksilta, sillä olemme neuvoneet vanhempia aiemminkin paperihakemusten täyttämässä.” ■

Marita Kokko

SÄHKÖINEN TUO SÄÄSTÖJÄ, mutta valinnanvapaus säilyy. Työttömyysturva-asiakas voi ilmoittaa työttömyysaikansa joko verkossa tai paperilomakkeella.

KUNTOUTUS

Uusia kursseja eri sairausryhmille

KELA ON HANKKINUT vuosille 2013–2017 kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseja yhteensä 21:lle eri sairausryhmälle. Kuntoutusta toteuttamaan valittiin 58 palveluntuottajaa. Vuonna 2013 kursseja on tarjolla yhteensä noin 2 300.

Omaishoitajien parikursseille voi jatkossa osallistua myös hoidettava omainen, jolloin omaishoitajien kurssille osallistuminen on helpompaa ilman hoitojärjestelyjä.

Uutena kurssipalveluna alkavat vuonna 2013 nuorille mielenterveyden häiriötä sairastaville tarkoitettut kuntoutuskurssit. Kurssit kohdennetaan 16–22-vuotiaille ja 23–30-vuotiaille. Kurssien tavoitteena on tukea nuoren opiskelu-, työ- ja toimintakykyä.

Myös yli 65-vuotiaiden mahdollisuus osallistua Kelan kurssimuotoiseen kuntoutukseen paranee jatkossa, sillä useiden kurssien ikärajoja on laajennettu tai kokonaan poistettu. Esimerkiksi muistisairauksia sairastavien osallistuminen kurssille on mahdollista 76-vuotiaaksi saakka.

Kuntoutuksen järjestäjistä saa tietoa osoitteesta www.kela.fi/palveluntuottajahaku.

Lue lisää ▶ www.kela.fi/kuntoutuskurssihaku

ETUUKSET

Lisää joustoa asumistuen tarkistukseen

KUN PITKÄAIKAISTYÖTÖN työllistyy ja hänen tulonsa nousevat, asumistuki on tarkistettu kolmen kuukauden kuluttua työllistymisestä. Tämän vuoden alussa tarkistuksen lykkäys pidentyi siten, että asumistuki tarkistetaan vasta sitten, kun työllistymisestä on kulunut kuusi kuukautta. Lykkäyksen pidentämisellä halutaan lisätä työn vastaanottamisen kannustavuutta.

Esimerkiksi jos työmarkkinatukea tai peruspäivärahaa yli vuoden saanut asiakas työllistyy 15.5., uudistuksen vuoksi tarkistus voidaan lykätä tehtäväksi vasta 1.12.

Asumistuen muut tarkistusperusteet ovat edelleen voimassa. Jos pitkäaikaistyötön asiakas vaihtaa asuntoa tai muuttaa avoliittoon, hänen tukensa tarkistetaan normaalisti.

UUTTA

Kaikki eivät halua paperilomaketta

JOULUKUUSTA LÄHTIEN asiakkaalla on ollut mahdollisuus valita, haluaako hän edelleen postissa paperisen työttömyysajan ilmoituksen maksuilmoituksen mukana.

Jo lähes 39 000 asiakasta on ilmoittanut Kelaan, ettei tarvitse paperilomaketta. Vuo-

deda tämä tarkoittaa paperin säästöä jo 468 000 tulostettavan lomakkeen verran. Vuosittain Kelaan lähetetään paperilla lähes 2 miljoonaa työttömyysajan ilmoitusta.

Työttömyysturvan saaja ilmoittaa Kelalle neljän viikon välein, onko hän ollut työttömänä, työssä vai esimerkiksi työharjoittelussa. Kela maksaa työmarkkinatuen tai peruspäivärahan tämän ilmoituksen mukaan, jos maksulle ei ole tiedossa estettä.

Joulukuussa 2012 työttömyysajan ilmoituksista jo lähes 40 % täytettiin tietokoneilla, älypuhelimilla tai tablettitietokoneilla.

ETUUKSET

Sairaanhoidon korvaustaksat verkossa

SAIRAANHOIDON KORVAUKSIA

uudistettiin vuodenvaihteessa siten, että yksityisen lääkärin ja hammaslääkärin palkkioille sekä tutkimukselle ja hoidolle vahvistetaan jatkossa taksa, joka ilmaisee suoraan asiakkaalle maksettavan korvauksen määrän. Samalla radiologisista ja röntgentutkimuksista maksettavat korvaukset pienenevät hieman.

Eri toimenpiteiden taksat ovat nähtävillä verkossa www.kela.fi/taksat. Esimerkiksi 20 minuutin käynnistä yleislääkärillä Kela-korvaus on 11 euroa ja erikoislääkärillä 16,50 euroa.

Lue lisää ▶ www.kela.fi/taksat

TAKAISINPERINTÄ

Veronpalautusten ulosmittaus laajenee

JATKOSSA KELA voi pyytää ulosottoviranomaista ulosmittaamaan asiakkaan veronpalautuksen, vaikka asiakas olisi noudattanut takaisinperinnästä tehtyä osamaksusuunnitelmaa. Muutos koskee vain 28.1.2013 jälkeen solmittuja osamaksusuunnitelmia.

Uudistuksen tarkoituksena on tehostaa liikaa maksettujen etuuskien takaisinperintää. Kyseisten maksujen perintä on Kelan lakisääteinen velvollisuus. Vuoden 2012 lopussa Kelalla oli takaisinperittävänä liikaa maksettuja etuuksia noin 119 miljoonaa euroa.

Lue lisää ▶ www.kela.fi/takaisinperinta

TIETOA ETUUKSISTA

Uudet esitteet jaossa

TIETOA KELAN hoitamasta sosiaaliturvasta

vuonna 2013 on tarjolla kuudessa etuusesitteessä suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi ja viroksi. Lyhyet ja selkeäkieliset esitteet julkaistaan myös saamenkielillä, mutta vain verkosta tulostettavina.

Esitteitä jaetaan Kelan toimistoissa ja yhteispalvelupisteissä. Suurempia eriä voi tilata sähköpostitse osoitteesta lomakevarasto@kela.fi. Tilaukseen tarvitaan tilaajan nimi, osoite ja tilattavien esitteiden tarkat nimet, kielivalinnat ja kappalemäärät.

Lomake- ja esitetilauksen voi tehdä myös soittamalla lomakevarastoon puh. 020 634 7703 arkisin klo 9–12.

Lue lisää > www.kela.fi/julkaisut

TUTKIMUS

Vilkas alkuvuosi tutkimusblogissa

TUOTTAAKO PALVELUSETELI parempaa palvelua, pohtii tutkija **Markku Laatu** blogis-

saan. Tutkimusprofessori **Heikki Hiilamo** puolestaan kertoo taustaa sille, miksi jätti eriävän mielipiteen sosiaali- ja terveyspalvelujen rakennetyöryhmän raporttiin.

Blogissa Kelan tutkijat tarttuvat ajankohdaisiin aiheisiin ja toivovat myös keskustelua. Esitetyt mielipiteet eivät välttämättä vastaa Kelan virallista kantaa.

Lue lisää > www.kela.fi/tutkimusblogi

UUTTA

Terveydenhuollolle oma uutiskirje

Mistä löydän uusimmat lääkärintlausntolomakkeet? Kehen otan yhteyttä, kun tarvitsen lisätietoja Kelan korvauskäytännöstä? Hyötyisikö potilaani työkykyneuvonnasta?

Kysymyksiin vastaa Kelan uusien uutiskirje, joka on suunnattu lääkäreille ja kaikille terveydenhuollossa työskenteleville. Uutiskirje ilmestyy 4–6 kertaa vuodessa, ja sen voi tilata maksutta omaan sähköpostiin ja halutessa perua helposti koska tahansa.

Tilaa uutiskirje > www.kela.fi/uutiskirje

SOSIAALINEN MEDIA

Kela-Kerttu teki ennätysten

KELA-KERTUN NEUVONTAPALSTALLA

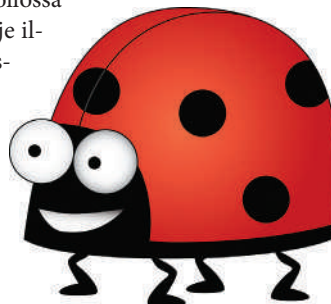
Suomi24:ssä vieraili viime vuonna ennätysmäärä asiakkaita: 140 000 henkilöä, mikä on 40 % enemmän kuin vuonna 2011.

Palstalla vastataan asiakkaiden perhe-etuuksia koskeviin kysymyksiin ja tiedotetaan ajankohtaisista asioista. Lisäksi palstalta löytyvät eri etuuksia koskevat usein kysytyt kysymykset.

Kela-Kerttu on saanut asiakkailta runsaasti positiivista palautetta. Erityistä kiitosta ovat saaneet vastausten nopeus sekä vastausten selkeys.

Myös Kela-Kertun Facebook-sivut saivat 1 700 uutta tykkääjää viime vuoden aikana. Tällä hetkellä Kertusta tykkää yli 4 200 henkilöä.

Lue lisää > www.suomiz4.fi/kela-kerttu

Yli miljoona asiakasta joka kuukausi

Viime vuonna Kelan verkkosivuilla käytiin 18,9 miljoonaa kertaa. Käytännössä se tarkoittaa 1,5 miljoonaa käyntiä kuukaudessa.

Kävijämäärässä on kasvua vuoteen 2011 verrattuna lähes 16 %. Suosituinta sisältöä olivat aiempien vuosien tapaan asiointipalvelut sekä lapsiperheille ja opiskelijoille suunnatut osiot.

Kela.fi-sivut palvelevat suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Kuitenkin ehdoton enemmistö käynneistä kohdistuu suomenkielisille sivuille: kaikista käynneistä vain 2,1 % tehtiin ruotsinkielisille ja 1,1 % englanninkielisille sivuille.

Tulevaisuudessa yhä useampi asiakas käyttää kela.fi-sivuja kännykällä tai table-

tililla. Viime vuonna mobiilikäyntejä oli 974 000, mikä on yli kolminkertainen määrä edellisvuoteen verrattuna. Mobiililaitteilla tehtiin kaikista käynneistä joka kahdeskymmenes eli 5,1 % (1,7 % vuonna 2011).

Kela.fi-sivuilla on erilliset osiot henkilöasiakkaille, työnantaja-asiakkaille ja yhteistyökumppaneille. Työnantajien sivuilla vierailtiin viime vuonna 410 000 kertaa ja yhteistyökumppaneiden sivuilla 670 000 kertaa. Lääkäreille ja terveydenhuollolle suunnatut sivut olivat Yhteistyökumppanit-sivujen suosituin osio.

KELA.FI KATSOTUIMMAT SIVUT TOP 10

Sivu	Katselukerrat
Asioi verkossa	13 milj.
Lapsiperheet	3,9 milj.
Asiointipalvelut henkilöasiakkaille	1,6 milj.
Opiskelijat	1,1 milj.
Opiskelijat/opintotuki	1,1 milj.
Yhteystiedot	1 milj.
Asioi verkossa/lomakkeet	930 000
Palvelupisteen haku	900 000
Työttömät	870 000

KELA.FI YHTEISTYÖKUMPPANIT-SIVUT 2012 TOP 3

1. Lääkärit ja terveydenhuolto 511 171
2. Kuntoutuspalvelut 198 077
3. Tulkkauspalvelut 190 103

Soittorumbaa yhteistyökumppaneiden kanssa

Tarvitsemme lisää luottamusta ja uusia keinoja tietojen välittämiseen viranomaisten kesken.

Miksi luuriin tartutaan niin usein? Yhteistyökumppanimme soittavat päivittäin satoja puheluita Kelaan yhteisen asiakkaan asian selvittämiseksi. Joka päivä vastaamme yli 1 000 kyselyyn ja tiedusteluun. Eniten meille soittavat sosiaalityöntekijät ja toiseksi eniten työ- ja elinkeinotoimiston virkailijat. Mistä tämä soittorumba kumpuaa?

Tilastojen mukaan joka neljännessä puhelussa yhteistyökumppani kysyy jotakin lisätietoa Kelan antamasta päätöksestä. Miksi toinen viranomainen ei saa selvää päätösten sisällöstä? He yrittävät asiakkaan asiaa hoitaessaan saada selville, miksi etuus on hylätty tai miksi etuuden määrä on pieni. Joka viidennessä puhelussa kysytään etuuskien maksuista ja lähes yhtä usein vireillä olevan hakemuksen käsittelyvaiheesta. Näitä tietojahan tarvitaan vaikkapa toimeentulotukiasiaa selvittäessä.

PÄIVITTÄIN 1 000 Puhelua, joissa toinen viranomainen palvelee toista viranomaisista tai muuta kumppania. Onko tämä tehokasta, sujuvaa ja joustavaa? Pitäisikö katsoa peiliin?

Jos siihen peiliin katsoo, niin muutaman asian kuntoon laittamalla Kela voi vähentää puhelutarvetta. Ensimmäiseksi ihmisten asiat on hoidettava nopeasti. Niin nopeasti, että kuntoutusohjaaja ei hätäile asiakkaan kuntoutuksen keskeytymisestä päätöstä odotellessa. Niin nopeasti, että sosiaalityöntekijän ei tarvitse myöntää toimeentulotukea etuuden odotusajalle. Niin nopeasti, että hoivakodista ei tarvitse kolmatta kertaa varmistaa, ovatko hoitotukihakemuksen kaikki liitteet tulleet, kun päätöstä ei kuulu.

Kela on lisännyt pikkuhiljaa luottamusta asiakkaaseen. Me otamme asiakkaalta tietoja vastaan suullisesti, emmekä aina vaadi kirjallista dokumenttia. Jatkamme hitaasti luottamuksen lisäämisen

tiellä. Voisivatko myös yhteistyökumppanit luottaa asiakkaan kertomaan ja kysyä asioita häneltä itseltään? Voiko asiakas kertoa, milloin ja paljonko Kela maksaa etuutta? Olen itse ollut töissä sosiaalivirastossa ja tiedän, että kysymys luottamuksesta on aina ajan-kohtainen ja tunteitakin herättävä keskustelunaihe. Ja on tilanteita, joissa varmistamisen pakosta ei pääse irti.

LUOTTAMUSTA TARVITAAN myös Kelan ja yhteistyökumppanien kesken. Meidän pitää luottaa siihen, että kumpikin osapuoli tekee työnsä hyvin ja edistää parhaansa mukaan yhteisen asiakkaan asiaa.

Kelan on tarjottava helppokäyttöinen sähköinen tiedonsaanti viranomaisille ja muille yhteistyökumppaneille. Kuntien kanssa on jo käytössä SOKY-kysely, jolla voi katsoa päätös- ja maksutietoja. Sitä käytetään paljon, mutta tarvitaan uusia keinoja tietojen välittämiseksi viranomaisten kesken. Kehittämistyö on jo käynnissä.

Kelan yhteistyökumppaneita palvelee valtakunnallinen viranomaisnumero ja paikallisesti kunkin vakuutuspiirin oma puhelupalvelu. Palvelumalleja on nyt käytössä useita, eikä yhteistyökumppaneiden ole aina helppo tietää, mihin ottaa yhteyttä. Myös puhelimesta jonottaminen ärsyttää. Siksi mietimme nyt, miten palvelisimme yhteistyökumppaneita entistä paremmin puhelimesta tai muilla keinoin. Tavoitteena on jouheva ja nopea palvelu yhteisen asiakkaamme parhaaksi. Jospa rumban jälkeen pääsemme yhdessä sambaamaan! ■

Joka neljännessä puhelussa yhteistyökumppani haluaa lisätietoa Kelan päätöksestä.

Pirjo Myyrä

Kirjoittaja on Kelan puhelupalvelua hoitavan Yhteyskeskuksen johtaja. Tutustu ▶ www.kela.fi/viranomaislinja

Joustavasti kotona

Isä hoitovapaalla on harvinaisuus, ja monissa perheissä raha ratkaisee, kuka jää lapsen kanssa kotiin. Osa-aikatyö houkuttelee, mutta se ei ole aina mahdollista.

TEKSTI Laura Kosonen KUVAT Katri Tamminen, Miika Kainu

Hoitovapaalla oleva kätilö Katja Nugent tekee töitä osa-aikaisesti. Silloin vilperit, Frans (vas.) ja Marc, sekä perheen kaksi muuta lasta jäävät isän tai isovanhempien hellään huomaan.

Puurot on syöty ja ulkoilma kutsunut. Kotihoidon tuki varmistaa, että Matti ja Arttu Venelampi elävät kotiarkea yhdessä elokuuhun asti.

Arttu Venelampi purkaa lehtikorin, nappaa kaukosäätimen, retuuttaa kissaa sekä itkee ja nauraa. Kaikki tämä tapahtuu muutaman minuutin aikana ja 1-vuotiaan päättäväisyydellä. Isä **Matti Venelampi** nostaa pojan polvelle, kaivaa kissankarvat pois suusta ja jatkaa jutustelua rauhassa. Tällä parivaljakolla homma tuntuu toimivan ilman turhaa hössötystä.

”Ei tässä ehdi kaivata töihin”, Matti nauraa. Hän on hoitanut Arttua kotona viime juhannuksesta saakka, aluksi pitämättömien vuosilomien ja isäkuukauden ajan, ja vuoden alusta lähtien kotihoidon tuen turvin.

Kotiin jääminen ei ollut Matti Venelammelle periaatteen asia, mutta kun Saara-vaimo halusi palata töihin, oli sopiva aika vaihtaa vetovastuuta kotona ja pitää rästiin jääneet vapaat. Alun perin Matin piti palata töihin vuoden alussa. Perhe ei kuitenkaan saanut Artulle kunnallista hoitopaikkaa kodin läheltä, joten isä päätti jäädä hoitopaalle. Nyt näyttää siltä, että Matti ja Arttu elävät kotiarkea yhdessä elokuuhun saakka.

Aikataulut ennen kaikkea

”Minulle tämä on lepoa ja akkujen lataamista, olen ehtinyt tehdä töitä pitkään. Mutta se yllätti, että hoitovapaalla joudun sovitteluun aikatauluja vähintään yhtä paljon kuin töissä – ja minä sentään aikataulutan lvi-projekteja työkseni”, toteaa osastopäällikkönä Pöyryllä työskentelevä Matti.

Näinhän se menee: kun Arttu aamulla herää hyväntuulisena, tehdään aamutoimet ja keitetään puuro. Matti lukee Hesaria pienissä pätkissä, ja kymmenen aikaan on tehtävä päätös, lähdetäänkö ulos ennen lounasta vai sen jälkeen.

”Iltapäiväosose on helpompi syöttää reissussa kuin mikään muu ateria”, Matti tietää. Ja sitten painaakin jo päälle illallinen tasan kello 18.

”Jos minulla on jokin oma asia hoidettavana, päiväunien aika on ainoa ikkuna siihen. Muutenkin päivää on suunniteltava, jotta se sujuisi mahdollisimman stressittömästi.”

Pioneerina töissä

Venelammille isän jääminen hoitovapaalle oli käytännön sanelema päätös. Raha ei rat-

kaissut, sillä vanhemmat ovat melko samapalkkaisia. Töihin palaavan äidin ei myöskään tarvinnut tehdä kotiin jäävälle miehelleen vauvanhoitomanuaalia, sillä jo ennen lapsen saamista kotityöt oli jaettu tasan.

”Kotona olossa on hienoa se, että saa elää mukana lapsen kaikki kehitysvaiheet. Tois-

Kotiin jäävä isä on myös suunnannäyttävä.

sä käyvä ei ehdi huomata, miten hienosti lapsi jo pysyy pystyssä tai poimii tavaroita lattialta”, Matti kuvailee.

Työpaikalta Pöyryltä Matti on saanut vain positiivista palautetta ratkaisustaan.

”Viisikymppinen insinööri mies ei välttämättä tule ääneen ihastelemaan, mutta naispuolisten työkavereiden kanssa asiaa on puhuttu enemmän.”

Perhevapaiden aikana työt kaatuvat osittain kollegoiden niskaan, koska esimiestehtäviin ei voi palkata sijaista pystymetsästä.

Katja Nugent toivoisi, että mahdollisuus osa-aikatyöhön olisi sujuvampaa hoitovapaan aikana. Frans ja Marc ovat jo tottuneet äidin säännöllisen epäsäännöllisiin työkeikkoihin.

Toisaalta Matti kokee olevansa esimiehenä myös suunnannäyttäjänä siinä, miten työpaikalla suhtaudutaan perhevapaisiin.

Isille keppiä ja porkkanaa

Matti on käyttänyt kaikki isälle korvamerkityt vapaat. Hän on suomalamieheksi harvinaisuus myös sen vuoksi, että on jäänyt hoitovapaalle. Kotihoidon tuen saajista vain 5 % on miehiä. Perhevapaajärjestel-

mä on Matin mielestä toimiva paletti, mutta yhtä asiaa hän ei ymmärrä.

”Miten voi olla mahdollista, ettei kustannuksia saada jaettua tasaisesti naisten ja miesten työnantajien kesken?”

Matille oman lapsen kotona hoitaminen on mutkatonta. Hänen mielestään isiä pitäisi patistaa kotiin sekä kepillä että porkkanalla. Hän ei kuitenkaan usko, että vuodenvaihteessa voimaan astuneet muutok-

set isyysvapaissa houkuttelevat useampia isiä hiekkalaatikon ääreen.

”Luulenpa, että nyt ne samat isät ovat kotona pidempään”, Matti arvioi.

Ainakaan vielä töihin ei ole ollut liian kova ikävä. Idyllisimmissä unelmissaan Matti remontoi keväällä moottorivenettä yhdessä Artun kanssa.

”Saapa nähdä, miten se onnistuu.”

Sitä ennen eletään päivä kerrallaan ja käydään kerran viikossa muskarissa.

”Minä ja yksi toinen mies – ja sitten ne yhdeksän äitiä.”

Työkeikka on lepoa

Helsinkiläinen kättilö ja neljän lapsen äiti **Katja Nugent** tietää, ettei lasten hoitaminen kotona ole pelkkää leikottelua. Kun hoitovapaalla oleva Katja painaa kerrostaloasunnon oven kiinni lähteäkseen työkeikalle synnytyssairaalaan, mielen täyttää vapautentunne.

”Raha on tietysti mukavaa, mutta töissä käynti on minulle ennen kaikkea omaa aikaa. Kun pääsen välillä töihin, osaan arvostaa enemmän kotona oloa.”

Rebecca, 12, Marc, 9, Luca, 3, ja Frans, 1, pitävät äidin kotona liikkeessä.

”Meillä pitäisi olla kausikortti Lastenklinikan päivystykseen. Sen verran vauhdikasta meno on ajoittain”, Katja naurahdaa. Juuri edellisviikolla Luca oli satuttanut päänsä pomppiessaan sängyssä.

Isän perhevapaat uudistuivat

Isien perhevapaa-oikeudet muuttuivat vuoden alussa. Nyt isyysrahakausi on yhteensä 54 vuorokautta, jotka isä voi pitää joustavasti siihen mennessä, kun lapsi täyttää kaksi vuotta.

Samalla jäi historiaan isäkuukausi, sillä enää isyysrahakausi ei lyhennä vanhempainrahakautta. Ennen vuodenvaihdetta pidennetyn isyysrahajakson edellytyksenä oli, että isä pitää kaksi viimeistä viikkoa vanhempainvapaasta. Uudistukset koskevat niitä perheitä, joissa äidin äitiysvapaat on alkanut tämän vuoden puolella.

”Uudistuksilla pyritään tukemaan isän itsenäistä oikeutta vapaisiin. Tavoitteena oli joustavampi isyysvapaat. Siksi isyysvapaat voi nyt pitää siihen asti, kun lapsi täyttää kaksi. Aiemmin ikäraja oli puolitoista vuotta”, kertoo Kelan etuuspäällikkö **Suvi Onninen**.

Isät kotiin pikkujalaa

Myös isyysvapaan ja päivähoidon yhteensovittaminen uudistui. Nyt lapsi voi olla kunnallisessa päivähoidossa ennen isän vapaajaksoa, eikä hän menetä hoitopaikkaansa sillä aikaa, kun isä ja lapsi viettävät kotona isyysvapaata.

Jos perheeseen syntyy nopeassa tahdissa useampi lapsi, ei uuden lapsen syntymä nollaa isän pitämättömiä isyysvapaata.

Suomalaisisä on jo vuosikautia houkutteltu pitämään perhevapaata. Viime vuosina yhä useammat isät ovat pitäneet isäkuukauden, vaikka edelleen heidän osuutensa on pieni: 27 % isistä kahden vanhemman talouksissa. Ainakin osan kolmen viikon isyysvapaasta äidin ollessa äitiysvapaalla pitää noin kolme neljänestä suomalaisista isistä. Kotihoidon tuen saajista sen sijaan vain 5 % on miehiä.

”Jos katsotaan taaksepäin, niin isät ovat kotona enemmän kuin ennen. Kehitystä on tapahtunut nimenomaan vanhempainetuuksissa, joihin liittyy ansioperusteinen päiväraha. Hoitovapaalle isät jäävät yhtä harvoin kuin aiemminkin”, Onninen summaa.

Isä hoitaa lomalla

Katja on ollut kaikkien neljän lapsen kanssa vanhempainvapaiden jatkoksi myös hoitovapaalla erimittaisia jaksoja. Tulosidonnaisilla vanhempainrahakausilla hän ei ole työskennellyt, mutta hoitovapaiden aikana kättilölle on riittänyt keikkatyötä.

Kahden nuorimmaisen välissä Katja ei ole palannut kokopäiväisesti töihin, mutta tekee keskimäärin 1–2 työvuoroa viikossa. Opettajapuolison loma-aikoina hän saattaa varata itselleen parin viikon työjakson.

”Joskus lähdän töihin lyhyelläkin varoitusajalla. Silloin laitetaan soittoirinki pysyyn ja kysytään isovanhempia lastenhoitoavuksi. Sumplimistahan tämä vaatii”, Katja sanoo ja iloitsee siitä, että miehen ja isovanhempien tuki mahdollistaa työnteon.

Hoitoala joustaa

Töissä käynti on antoisaa: oma ammattitaito ei pääse ruostumaan ja samalla pysyy kärryillä työpaikan kuulumisista. Työnantajat ovat aina suhtautuneet perhevapaasiin joustavasti, ja keikkatöitä on tarjolla niin paljon kuin haluaa tehdä. Hoitoalalla osaavista käsistä on pulaa.

”Tiedän, että monella muulla alalla tämä ei onnistuisi. Olen ollut onnellisessa asemassa myös siinä mielessä, että minulla on vakinainen toimi, johon palata. Ei ole tarvinnut pelätä, että työt lähtevät alta hoitovapaan aikana.”

Katja on onnistunut nivomaan sujuvasti yhteen lasten hoitamisen kotona ja epä säännöllisen säännölliset työvuorot. Vainnanvapautta sen sijaan ei ole ollut vanhempien välisessä roolijaossa perheessä. **Martin**-isä ei ole pitänyt kaikkia isälle korvamerkittyjä vanhempainvapaita, vaikka onkin paljon lasten kanssa.

”Niin kauan kuin naisen euro on 80 senttiä, on turha haaveilla, että useampi isä jäisi kotiin. Meidän perheessä tämä on ollut ennen kaikkea talouden sanelema päätös.”

Paukkuja osa-aikatyöhön

Katja palaa kokonaan töihin ensi syksynä ja odottaa paluuta innolla.

”Nyt tuntuu, että olen täällä kotona osuuteni tehnyt.”

Kotona ollessa lähiympäristön leikkipuitot ovat tulleet tutuiksi. Toisten vanhempien – yleensä äitien – kanssa käydään välil-

lä kiivastakin yhteiskunnallista keskustelua perhevapaista ja perheiden erilaisista valinnoista.

”Mahdollisuuksia osa-aikatyöhön pitäisi ehdottomasti parantaa. Siihen tarvitaan mukaan kaikki osapuolet: työnantajat, päivähoito ja sosiaalietuudet.” ■

Mikä on pahin epäkohta suomalaisissa perhe-etuuksissa?

Vastaamassa neljä Kelan perhe-etuuksien asiakasraadin jäsentä

Matti Sillanpää Lapsiperheiden etujärjestö ry

Tärkein Kelan rahallisten perhe-etuuksien kehittämissuunnitelman kohde on jälkeensääntö. Vuonna 1993 lapsilisten osuus bkt:sta oli 1,1 % ja päälle tulivat verotuksen lapsivähennykset. 2011 osuus oli 0,8 % ilman lapsivähennyksiä, vaikka lapsista johtuvista menoista ja niihin menevistä tuloista kerätään yhä enemmän veroja.

Juha Jämsä toiminnanjohtaja, Sateenkaari- perheet ry

Kun lapsi syntyy miesparin perheeseen, ei lapsen kummallakaan vanhemmalla ole oikeutta mihinkään perhevapaaseen. Naisparin toisen vanhemman ”isyysvapaa” myönnetään vasta lapsen ollessa usean kuukauden ikäinen. Kaikki muut lapset saavat nauttia molempien vanhempien hoivasta heti syntymän jälkeen.

Ulla Kumpula toiminnanjohtaja, Suomen Monikkoperheet ry

Perhe-etuuksissa oletetaan, että raskaudesta syntyisi aina vain yksi vauva. Esimerkiksi uusi isyysvapaa on kaksosten tai kolmosten isälle sama kuin yhden lapsen isälle, vaikka kiintymyssuhteen luominen monikkolapsen vie saman ajan kuin yksittäin syntyneeseen. Myös lasten kotihoitoa tuen hoitoraha tulisi maksaa täysimääräisenä kustakin monikkolapsesta.

Anu Uhtio toiminnanjohtaja, Adoptio- perheet ry

Jos adoptiolapsi on täyttänyt seitsemän vuotta, tuore perhe ei ole oikeutettu perhevapaasiin lainkaan. Uuden perheen muodostaneet ihmiset tarvitsevat rauhan tutustua toisiinsa lapsen iästä riippumatta. Perhevapaiden tulee olla yhtäläiset niin vapaiden pituuden kuin päivärahaprosenttien ja eläkekertymän osalta.

Kotihoidon tuen käyttö vähentyi 2000-luvulla

Lasten kotihoidon tukea saaneiden perheiden määrä on sekä laskenut että nousut tällä vuosituhanella. Kaiken kaikkiaan trendi on lievästi vähenevä. Vuoden 2011 lopussa tukea maksettiin 64 000 perheelle, kun vuosituhanen alussa tuensaajia oli yli 70 000.

Kotihoidon tuen luvuissa tapahtunutta laskua selittää vuoden 2008 loppuun asti jatkunut hyvä työllisyystilanne. Työttömyysaste laski 2000-luvulla tasaiseen tahtiin ja kääntyi nousuun vasta vuoden 2008 lopulla. Samalla kotihoidon tuen saajien määrä hieman lisääntyi, mutta kääntyi uudelleen laskusuuntaan vuonna 2011.

Tukea korotettu kolmesti

Myös kotihoidon tuen taso vaikuttaa tuen käyttöön. Tukea on korotettu 2000-luvulla kolme kertaa. Ensimmäisestä alle 3-vuotiaasta lapsesta maksettava hoitorahaa korotettiin vuosina 2005 ja 2009. Vuonna 2007 nostettiin myös sisaruskorotuksen määriä. Kansaneläkeindeksiin lasten kotihoidon tuki sidottiin 1.3.2011.

Vuoden 2011 lopussa keskimääräinen lakisääteinen kotihoidon tuki perhettä koh-

ti oli 385 e/kk. Joissakin kunnissa maksettava kuntakohtainen lisä oli keskimäärin 242 e/kk.

Isien osuus kotihoidon tuensaajista on pysynyt alle 5 %:ssa koko 2000-luvun. Viimeisen kymmenen vuoden aikana isien osuus kotihoidon tuen saajista on kasvanut reilun prosenttiyksikön.

Lasten osuus laskenut

Kotihoidon tuella hoidettujen lasten osuus kaikista alle 3-vuotiaista on laskenut 2000-luvulla.

Vuoden 2000 lopussa kotihoidon tuella hoidettuja alle 3-vuotiaita lapsia oli 58 % vastaavan ikäisestä väestöstä, kun vuoden 2011 lopussa heitä oli 50 %. Osuus on laskenut melko tasaisesti vuosi vuodelta. Kotihoidon tuella hoidettujen alle 7-vuotiaiden ikäisten lasten osuus on laskenut 30 %:sta 25 %:iin.

Kotihoidon tuen suosiossa on jonkin verran alueellisia eroja. Maakunnittain tarkasteltuna tuen piirissä olleiden alle 3-vuotiaiden osuus oli suurin Keski-Pohjanmaan maakunnassa (56 %) ja pienin Kainuun ja Lapin maakunnissa (44 %). ■

Kotihoidon tuki vuonna 2013

Kotihoidon tukea maksetaan, jos perheessä on alle 3-vuotias lapsi, joka ei ole kunnallisessa päivähoitossa. Kotihoidon tukea maksetaan myös muista perheen alle kouluikäisistä lapsista, jotka hoidetaan samalla tavalla.

Vanhempien ei tarvitse itse hoitaa lasta kotihoidon tuen saadakseen, vaan lasta voi hoitaa myös muu henkilö. Oikeus kotihoidon tukeen alkaa heti vanhempainpäivärahaikauden päätyttyä, jolloin lapsi on noin 9 kuukauden ikäinen.

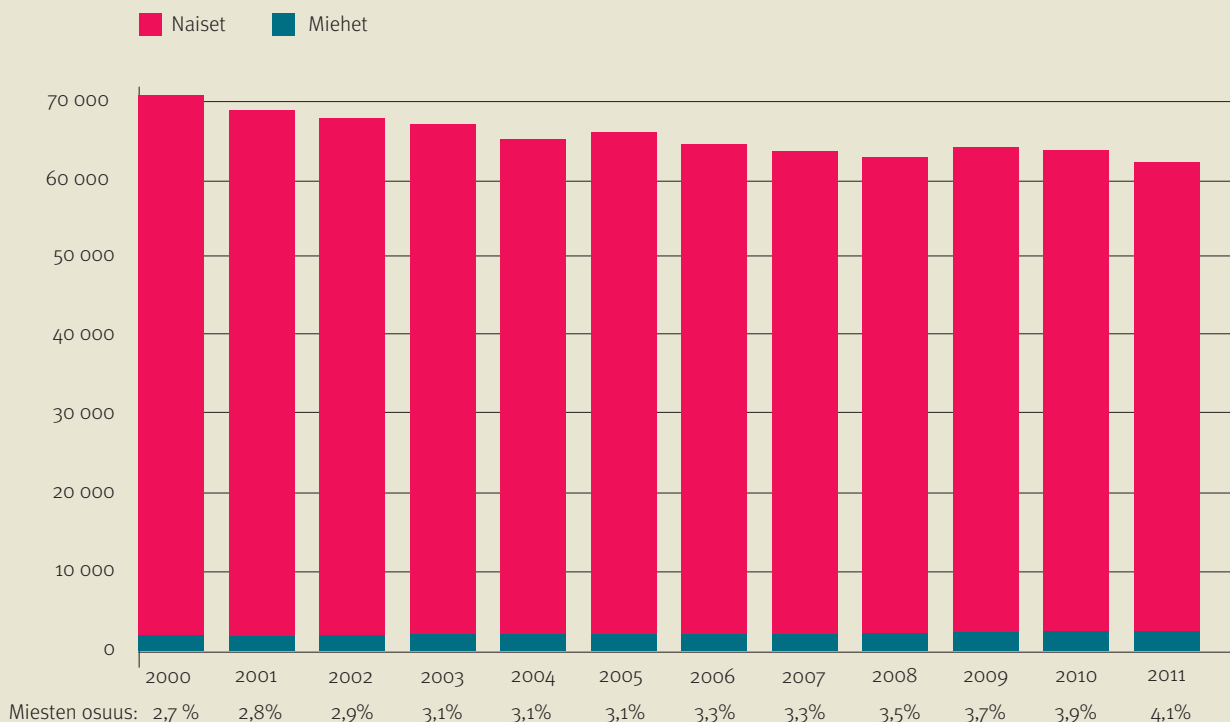
Alle 3-vuotiaasta lapsesta maksettava kotihoidon tuen hoitoraha on 336,67 e/kk. Perheen toisesta alle 3-vuotiaasta maksetaan 100,79 e/kk ja kustakin muusta alle kouluikäisistä 64,77 e/kk.

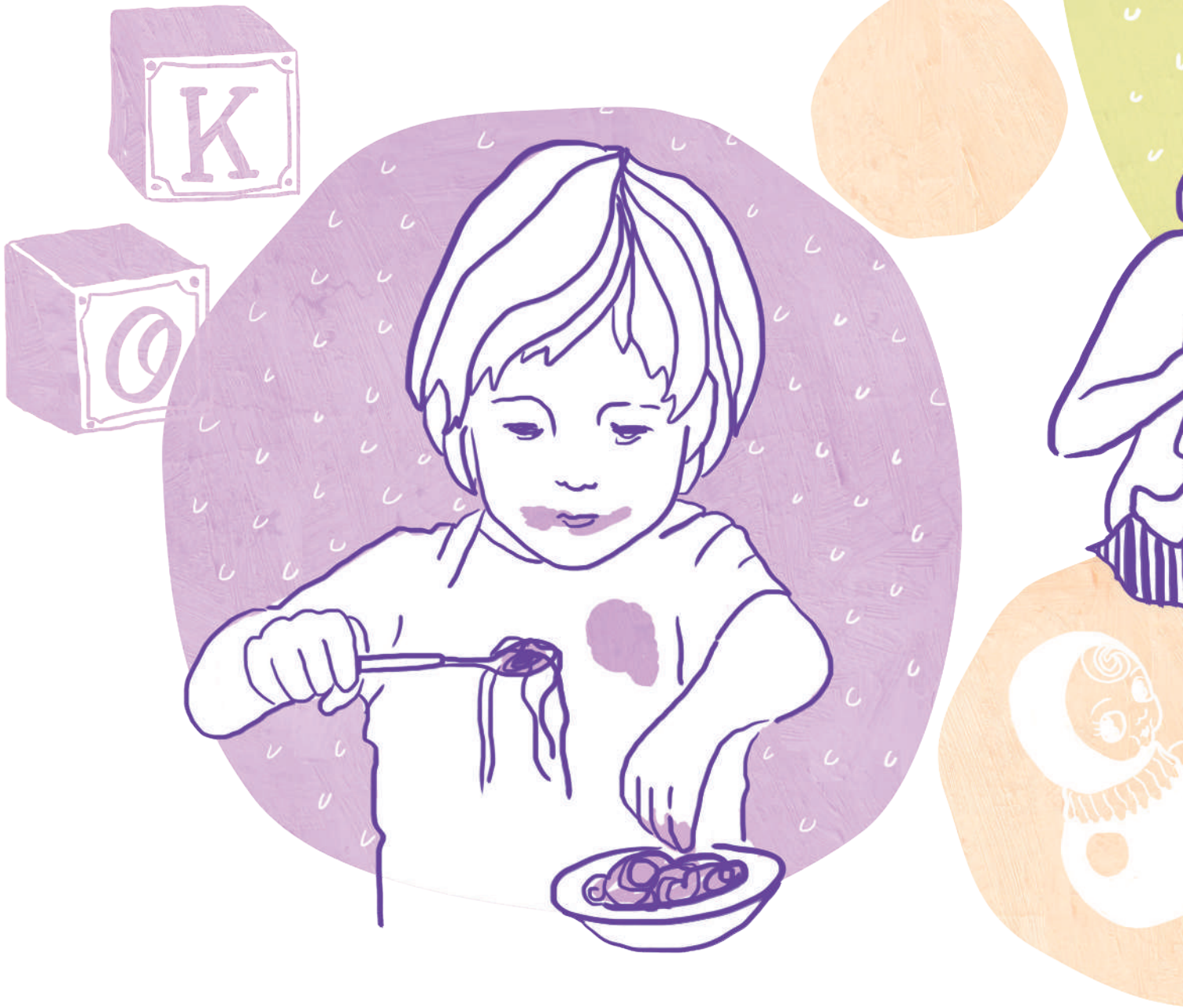
Kotihoidon tukeen kuuluu myös perheen tuloista riippuva hoitolisä, joka on enintään 180,17 e/kk. Vanhempien ja kahden lapsen perheellä on oikeus täyteen hoitolisään, jos heidän yhteenlasketut tulonsa ovat alle 1 700 e/kk.

Tuki on veronalaista tuloa.

Lakisääteisen kotihoidon tuen lisäksi joissain kunnissa perheillä on mahdollisuus saada kuntalisää, jonka ehdot vaihtelevat kunnittain.

LASTEN KOTIHOIDON TUEN SAAJAT VUODEN LOPUSSA SUKUPUOLEN MUKAAN 2000-2011

Syrjäyttävä kotihoidon tuki?

Asiantuntijat etsivät ratkaisuja työn tekemisen ja lasten kotihoidon joustavampaan yhdistämiseen. Monimutkaiseen kysymykseen ei ole tarjolla helppoja vastauksia.

TEKSTI Hanna Moilanen KUVITUS Jonna Koivumäki KUVAT Laura Vesa, Miika Kainu

Sosiaalipoliittiset etuudet syntyvät oman aikansa lapsina. Kun yhteiskunta muuttuu, voi etuus tuottaa odottamattomia sivuvaikutuksia. Kotihoidon tuelle on käynyt näin.

Kotihoidon tukea vaadittiin uutena etuutena 1970–80-luvuilla erityisesti maaseudun emännille, koska kodin ulkopuolella työssä käyvät äidit saivat päivähoitopalvelut. Uudistus nivelti osaksi hyvinvointivaltion rakentamista, jota oli jo aiemmin leimannut jännite maaseudun viljelijöiden ja kaupunkien työväestön välillä.

Nykyisin jopa 90 % perheistä saa kotihoidon tukea ainakin jonkin aikaa. Tähän joukkoon mahtuu koko elämän kirjo erilaisine arvoineen ja elämäntilanteineen, eli tyypillistä kotihoidon tuen saajaa ei enää ole.

Pähkinänkuoressa kotihoidon tukea voi saada alle 3-vuotiaasta lapsesta, joka ei

osallistu kunnan järjestämään päivähoitoon. Tuki koostuu hoitorahasta, perheen tuloista riippuvasta hoitolisästä ja mahdollisesta kuntalisästä.

Alle kouluikäisistä kotona hoidettavista sisarusista maksetaan myös hoitorahaa.

Jopa 90 % perheistä saa lasten kotihoidon tukea.

Lähes 30 % kotihoidon tukea saavista lapsista on jo täyttänyt 3 vuotta.

Kokonaisuudessaan kotihoidon tuki on keskimäärin noin 500–600 euroa kuukaudessa kuntalisän koosta ja sisarusten määrästä riippuen. Yleensä etuudensaaja on nainen. Noin puolet äideistä jää kotiin ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen reiluk-

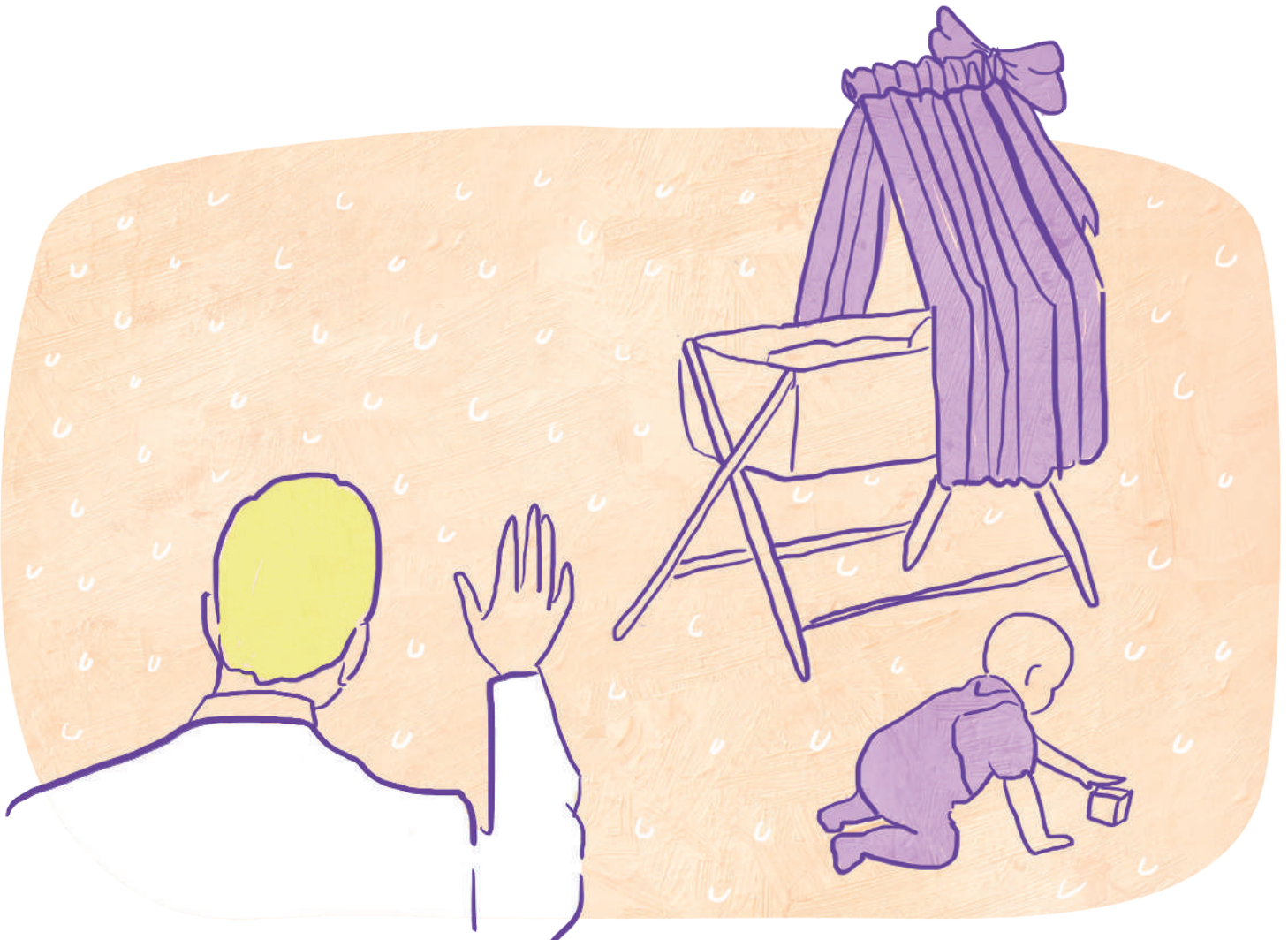
si puoleksitoista vuodeksi. Vajaa kolmasosa äideistä hoitaa lapsiaan kotona yhtäjaksoisesti yli kolme vuotta. Vain 4–5 % kotihoidon tuen saajista on miehiä.

Kotihoidon tuen kipeät kysymykset

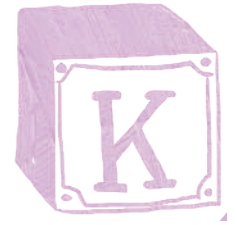
Kotihoidon tuesta on tullut kiistelty etuus. Esimerkiksi OECD on kehottanut Suomea lyhentämään kotihoidon tuen kestoja ja mataltamaan sen tasoa. Tämä ei ole ollut poliittisesti mahdollista, sillä tuella on vankka kannatus.

Keskustelun taustalla häilyvät kysymykset hyvästä äitiydestä, sukupuolten välisestä työnjaosta ja naisen paikasta maailmassa. Tuleeko kotihoidon tuesta loukku, joka ehkäisee naisten urakehitystä ja vähentää eläkekertymää? Eristyvätkö maahanmuuttajat muusta yhteiskunnasta, jos lapset eivät osallistu päivähoitoon?

Tutkimukset vastaavat kysymyksiin osittain myöntävästi. Esimerkiksi uudehkon

saksalaistutkimuksen mukaan kotihoidon tukijärjestelmän perustaminen heikensi erityisesti vähävaraisten tyttöjen mahdollisuuksia. Toisaalta monet lääkärit ja psykologit ovat puhuneen lasten kotihoidon puolesta.

Oma lukunsa on se, että asuinpaikka vaikuttaa tuen määrään. Jotkut kunnat maksavat reilusti kuntalisää, mutta iso osa ei maksa sitä ollenkaan.

Emeritusprofessori **Jorma Sipilä** hämastelee kuntalisten myöntämisen ehtoja.

”Ehtona voi olla, ettei äiti käy lainkaan töissä eikä kukaan lapsista ole päivähoitossa edes osa-aikaisesti. Mikä intressi voi olla siihen, että ihmiset eivät kävisi töissä? Tai että isommat lapset eivät saa tulla varhaiskasvatukseen piiriin?”

Kotihoidon tukea käytetään Suomessa merkittävästi enemmän kuin Ruotsissa tai Norjassa. Samaan aikaan lapsia joudutaan ottamaan huostaan enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Onko näiden asioiden välillä yhteys?

”Tutkijoiden huoli kohdistuu marginaaliin, jossa lapsen ja äidin etu ei toteudu. On erittäin vakava asia, jos osa lapsista jää kotihoidon tuen vuoksi ilman elämän perusvalmiuksia. Onko oikein, että meillä maksetaan tietoisesti tukea siitä, että osa perheistä syrjäytyy?” Sipilä pohtii.

Äidit töihin

Tavoitteet työurien pidentämisestä ovat kääntäneet katset myös kotihoidon tuen suuntaan. On laskettu, että tuen rajaaminen alle 2-vuotiaille lapsille kasvattaisi työvoiman määrää noin 15 000 naisella. Auttaisiko tämä lievittämään esimerkiksi hoiva-alojen työvoimapulaa? Parantaisiko uudistus laajemmin nuorten naisten asemaa työelämässä?

”Jos kotona ollaan yli kolme vuotta, se hidastaa tutkimusten mukaan palkkakehitystä. Myös eläkekertymät jäävät pienemmiksi”, toteaa johtava tutkija **Anita Haataja** Kelan tutkimusosastolta.

”Toisaalta asia ei ole näin yksinkertainen. Kotihoidon tuen saajista 30–40 %:lla ei ole valmiina työpaikkaa, johon he voisivat palata vanhempainrahakauden päättyessä.”

Kansainvälisessä vertailussa suomalaisten naisten työllisyys on hyvällä tasolla nuorimman lapsen ollessa 3-vuotias. Töihin tai ainakin työnhakijaksi palataan yleisesti.

Myös ekologinen argumentti kotihoidon tuen puolesta on alkanut vahvistua. Ajatuk-

Lasten kotihoidon tuki on kuulunut emeritusprofessori Jorma Sipilän tutkimusintresseihin jo 1990-luvulta lähtien.

sena on, että politiikkaa ja sosiaaliturvaa ei pitäisi jäsentää suhteessa talouskasvuun ja kulutukseen. Pikemminkin tulisi puhua koetusta hyvinvoinnista ja merkityksellisyden kokemuksista.

Tavoitteena joustavampi tukijärjestelmä

Niin kotihoidon tuki kuin muutkin perhe-etuudet kärsivät nykyisen järjestelmän joko tai -luonteesta. Ihmisten oletetaan olevan joko kokonaan töissä tai kokonaan lasten kanssa kotona. Osittainen hoitoraha on niin pieni, ettei sillä käytännössä ole merkitystä.

Muissa Pohjoismaissa perhe-etuudet on rakennettu joustavammiksi. Esimerkiksi vanhempainrahajärjestelmät tukevat osa-aikatyöhön siirtymistä. Vanhempainraha ja työssäoloaika voi yhdistellä oman tilanteen mukaan, jolloin vanhempainrahakaudesta voi tulla huomattavasti pidempi kuin se Suomessa on.

Haataja toivoo lisää joustoa myös meille. Ihannetilanteessa työaika, kotona olo ja päivähoitoa pystyisi yhdistelemään sujuvasti toisiinsa. Myös päivähoitomaksujen pitäisi joustaa. Lisäksi molempia vanhempia voisi kannustaa osallistumaan lastenhoitoon myöntämällä parempi tuki niille perheille, joissa vanhemmat jakavat tukiajan.

”Tuki voisi olla alussa korkeampi ja pienentyä lopussa, jolloin syntyisi kannuste mieltä työelämään siirtymistä. Lyhyemmän jakson käyttäjiä voisi suosia taloudellisesti”, Sipilä ehdottaa.

Sosiaali- ja terveystieteiden alainen työryhmä on pohtinut keinoja pienten lasten vanhempien vapaaehtoisen osa-aikatyön edistämiseen. Laskelmia on tehty esimerkiksi siitä, miten osittaisen hoitorahan uudistukset kannustaisivat osa-aikatyöhön.

Lisäksi on pohdittu, pitäisikö osa-aikaisen päivähoidon maksuista tehdä linjauksia valtakunnallisesti. Työryhmä on saanut jatkoaikaa suositustensa esittämiseen vuoden 2013 alkupuolelle asti.

Vain 4–5 %
kotihoidon tuen
saajista on miehiä.

Kaarina Torkkola Lapsiperheiden Etujärjestöstä tervehtii osa-aikatyön mahdollisuuksien lisäämistä lämpimästi. Hän muistuttaa kuitenkin, että valtaosa yhdistyksen vajaasta 700 jäsenestä mieltää osa-aikatyö-

”Vanhempainrahakauden pidentäminen ja jakaminen molempien vanhempien kesken tukisi myös kotihoidon tuen kehittämistä”, sanoo johtava tutkija Anita Haataja Kelasta.

Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki

Tutkijaryhmän tuore teos lupaa antaa monipuolisia aineksia keskusteluun lasten kotihoidon tuesta. Alkusanoina tämän toivotaan nostavan perhepolitiikkaa koskevan julkisen keskustelun ja päätöksenteon tasoa.

Lupaus lunastetaan kuudessa luvussa, joissa neljä tutkijaa summaa suomalaista keskustelua sekä tuo sen rinnalle havain- toja eri maista ja kansainvälisestä tutki- muksesta.

Jorma Sipilä pohtii lasten kotihoidon tukea poliittisena kysymyksenä. Minna Rantalaiho käsittelee suomalaista mallia suhteessa muiden Pohjoismaiden koti- hoidon järjestämiseen. Katja Repo tarkas- telee artikkelissaan kotihoidon tuen käyt- täjien arkea. Tapio Rissanen pureutuu siirtymiin työelämän ja kotihoidon tuki- kausien välillä. Lisäksi kirjoittajat pohtivat yhdessä suomalaisen perhepolitiikan kit- kerää ristiriitoja ja kotihoidon tuen kehiti- tämisen mahdollisuuksia.

Pohdiskelevassa sävyssä etenevä kirja nostaa keskustelun kotihoidon tuesta periaatteelliselta tasolta laajemmaksi sosiaalipoliittiseksi kysymykseksi.

Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo ja Tapio Rissanen (2012) Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki, Tampere: Vastapaino, 241 s.

hön lähtemisen vaihtoehdoksi vasta siinä vaiheessa, kun nykyinen kotihoidon tuki päättyy.

”Kotihoidon tukea ei pidä lyhentää, vaan päinvastoin sen tulisi koskea kaikkia alle kouluikäisiä lapsia. Ja kunnallinen kodin- hoitoapu tavallisille lapsiperheille pitäisi

saada takaisin”, Torkkola summaa omana kehitysehdotuksenaan. ■

Artikkelia varten on haastateltu myös valtiosihteeri Sinikka Näätäsaarta sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Työmarkkinatuen uudistus lisää naisten tuloja

Työttömyysturva uudistui vuoden 2013 alussa. Keskeinen parannus on työmarkkinatuen tarveharkinnasta luopuminen puolison tulojen osalta. Käytännössä puolison tulot eivät enää vaikuta työmarkkinatuen myöntämiseen.

Työmarkkinatuen uudistuksen toivotaan vähentävän kannustinongelmia. Tähän asti jos työttömän pariskunnan toinen osapuoli on saanut töitä, toisen saama työmarkki- natuki on saattanut pienentyä samanai- kaisesti.

Näin käytössä olevat tulot eivät ole nous- seet odotetusti. Toiveena on, että uudis- tus vähentää byrokratiaa ja sosiaaliturvan suunnittelun tarvetta.

Uudistuksen on myös toivottu lisäävän sukupuolten välistä tasa-arvoa. Nainen on jäänyt tulojen vuoksi kokonaan ilman työt- tömyysturvaa huomattavasti useammin kuin mies.

Miten työmarkkinatuen uudistus vaikut- taa lasten kotihoitoon? Alkaako nyt osa las- taan kotona kouluikänsä asti hoitavista van- hemmista nostaa työmarkkinatukea sen jälkeen, kun oikeus kotihoidon tukeen päättyy? Tai jos työllisyystilanne alueella on hyvin huono, kannattaako kotona lasta hoitavan äidin valita tukimuodoksi selvästi suurempi työmarkkinatuki kuin lasten koti- hoidon tuki?

Kysymykseen ei ole vielä vastausta. Kelan tutkimusosastolla seurataan, kasvaako työ- markkinatuen käyttö ja millä ryhmillä se eri- tyisesti kasvaa. Ensimmäiset tulokset seu- rannasta saadaan vuoden 2013 lopussa.

Työelämän jäykkyys pelottaa palaajaa

Tiukka taloustilanne ajaa vauvaperheiden äidit aikaisin työelämään. Paluuta jarruttavat pelko työ- ja perheyhtälön ongelmista sekä masennus, josta kärsii jopa viidennes äideistä.

TYÖTERVEYSLAITOKSEN ja UKK-instituutin tutkimuksen mukaan perheen tiukka talous vaikuttaa, kun naiset pohtivat työhön paluun ajankohtaa lastenhoitojakson jälkeen. Jopa viidennes äideistä palasi työhön osin vastentahtoisesti miehen epävarman työtilanteen ja työttömyyden pakotamina. Huolta oli myös siitä, saako lapsi hoitopaikan.

Tutkimukseen osallistuneista naisista kolmannes oli palannut töihin noin vuosi synnytyksen jälkeen, puolet oli hoitovapaalla ja viidesosa kotona ilman työpaikkaa ja työsuhdetta.

Moni kotona lapsia hoitavista teki keikka- ja viikonlopputöitä pitääkseen otteen työelämästä. Lähes viidenneksellä paluuta nopeutti huoli työn säilymisestä. Vakituksessa työsuhteessa olevat äidit jatkoivat hoitotyötä kotona vähintään siihen asti, kunnes lapsi oli 3-vuotias.

Työhön paluuseen äitejä houkutteli oman palkan ja ajan merkitys sekä työn sisältö. Myös aikuiset ihmissuhteet työpaikalla olivat merkityksellisiä. Parhaimmillaan työtarjosi itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia. Lisäksi perheen ja lasten tuoma ilo siirtyi työhön ja tuki työssä jaksamista ja onnistumista.

Liikunnasta tukea hyvinvointiin

Perhevapaalla olevien äitien hyvinvoinnissa on tutkimuksen mukaan parantamisen varaa. Monen äidin työnhaku ja työhön paluuta saattavat hidastua masennusoireiden takia.

Vuosi synnytyksen jälkeen 15 % äideistä koki vähintään lieviä masennusoireita. Yleisimpiä oireet olivat yli 34-vuotiailla ensisynnyttäjillä, jotka eivät harrastaneet lainkaan liikuntaa. Riittävästi liikkuvista äideistä joka kymmenes koki masennusoireita, kun vähän liikkuvista oireili joka viides.

Reipasta liikuntaa pitäisi harrastaa kaksi ja puoli tuntia viikossa. Vain puolet vastaajista liikkui suosituksen mukaisesti tai enemmän. UKK:n tutkimusjohtaja **Riitta Luoto** toivoisikin neuvolan ottavan vastuuta masennusoireiden arvioimisesta sekä liikuntaan motivoimisesta.

Joustot tukemaan paluuta

Jos työajat joustaisivat ja työelämä tukisi perheellistä, tutkimuksen mukaan työhön

paluu helpottuisi, naisten työura pitenis ja palkkaus kehittyisi. Perhevapaalta palaavien äitien paluuta voitaisiin helpottaa siten, että työpaikalla käytäisiin palaajan odotuksia luotaava kehityskeskustelu. Äidit kertoivat vastauksissaan, että lähinnä työkaverit olivat paras tiedon ja tuen lähde.

”Työhön paluun ajankohdalla on vaikutuksia nuorten naisten työurien kehittymiseen ja palkkaukseen. Kyse on myös sukupuolten tasa-arvosta ja työnjaosta”, muistuttaa vanhempi tutkija **Kaisa Kauppinen** Työterveyslaitoksesta.

Tutkimuksen naiset korostivat perhevapaan myönteisiä ja energiaa antavia puolia.

”Pitkittynyt työstä poissaolo voi kuitenkin muodostua loukuksi, joka nostaa paluun kynnystä sekä lisää ammattitaidon ruostumisen ja syrjäytymisen riskiä.”

Työpaikat ovat avainasemassa kehittäessään perheystävällisiä käytäntöjä. Vuoropuhelu paluuta suunnittelevien kanssa parantaisi äitien työhön sitoutumista.

Työtunnit tilanteen mukaan

Tutkimuksen tiedotustilaisuudessa työmarkkinoiden edustajat **Tarja Arkio** (Aka-va), **Harri Hellsten** (Suomen Yrittäjät), **Anja Lahermaa** (STTK), **Anu Sajavaara** (EK) sekä **Katja Veirto** (SAK) arvioivat tuloksia paneelikeskustelussa.

Keskustelijat päätyivät suosittelemaan erilaisia tukimuotoja palaajille. He totesivat,

että työhön paluun kuva ei ole niin yksioikoinen kuin on kuviteltu – eli ollaan joko työssä tai kotona kokopäiväisesti. Suomeen tulisikin juurruttaa osa-aikatyön kulttuuri. Halutessaan työntekijä voisi palata kokoaikaiseen työhön, kun perhetilanne sen sallii.

”Eri toimijoiden, kuten työvoimaviranomaisten sekä neuvoloiden ja työterveyshuollon, yhteistyö helpottaisi äitien paluuta työelämään”, arvioi Lahermaa. ■

Marita Kokko

Tietoja tutkimuksesta

Nelli – Perhevapaalla olevien naisten työhön paluun motivaatio ja strategiat -hanke kuului Suomen Akatemian WORK-tutkimusohjelmaan. Ohjelma selvitti, kuinka suomalaisen työn ja hyvinvoinnin malli järjestetään, kun haasteita tuovat työn muutokset, ikääntyminen ja odotukset tasa-arvon toteutumisesta työssä ja perhe-elämässä.

Hankkeen aineisto koottiin pirkanmaalaisissa neuvoloissa 2008–2010. Kyselyihin ja ryhmäkeskusteluihin osallistui 852 äitiä. Noin vuoden kuluttua synnytyksestä he saivat postikyselyn, johon vastasi vielä yli 500 äitiä.

”Nuoret toivovat, ettei heitä leimattaisi tai pidettäisi pahoina tai säälitettävänä vain siksi, että he ovat lastensuojelun asiakkaita. Tämä toivomus on otettava vakavasti”, korostaa lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula.

Lapselle ihminen on tärkein

Lapsiasiavaltuutettu perää lasten, nuorten ja perheiden palveluihin kokonaisvaltaisempaa strategiaa sekä kumppanuutta, joka tukisi yhteistä kasvatusvastuuta. Lasten ja nuorten itsensä mielestä tukihenkilön pitää ennen kaikkea valaa uskoa tulevaisuuteen.

TEKSTI Jussi Förbom KUVAT Miika Kainu

Minusta lapsista huolehtimista pitäisi ajatella kumppanuuksina. Vanhempia ei voi jättää kasvatustehtäväsä yksin. He tarvitsevat kumppaneita: päiväkotia, koulua, järjestöjä tai erilaisia ammatillaisia. Joissakin tilanteissa tukea tarvitaan kuitenkin enemmän kuin toisissa”, sanoo lapsiasiavaltuutettu **Maria Kaisa Aula**.

On puhe väitteestä, joka mukaan kasvatusvastuu on liiaksi jakautunut kahtia yhteiskunnan ja viranomaisten sekä vanhempien välillä – eikä suinkaan aina vanhempien asemaa vahvistaen.

”Vastuu kasvatuksen tuen organisoinnista on vääjäämättä langennut ammatillisille. Kun sosiaaliset tukiverkostot ovat hiipuneet, vanhemmat ovat kasvatustehtäväsään aiempaa enemmän yksin.”

Aulan mielestä kahtiajako ei kuitenkaan ole mustavalkoinen. Kyse on siitä, miten eri tahot kykenevät toimimaan yhdessä.

”Vanhemmuutta tuetaan todella vähän neuvolan jälkeen. Neuvola-aikana on helppo kysellä kasvatusneuvoja ja arvioida, ollaanko oikeilla raiteilla. Sen jälkeen ovat hakusessa ne tahot, joiden kanssa vanhemmat pystyisivät peilaamaan omaa tuntumaansa kasvatustyöhön.”

Aina on kuitenkin koulu, jonka arjessa opettajat ovat tarkkana ja huomaavat paljon. Koulun tulisikin toimia foorumina, josta on mahdollista luoda yhteyksiä opettajien, vanhempien ja perhepalveluiden välille. Täten perheitä voitaisiin tukea sujuvasti ilman pelkoa leimautumisesta.

”Tämä kuitenkin edellyttää, että vanhempien kanssa päästään keskustelemaan. Vanhempia tulee myös tukea konkreettisesti kotikasvatuksessa – ja siinä, miten kasvatuksella voi kannustaa lasta arvostamaan toisia ihmisiä.”

Vain tapaus muiden joukossa?

Ammattilaisten rooli on kasvanut. Samalla on satsattu paljon ammattilaisten ammattitaitoon ja heidän tarjoamiensa palveluiden instituutionalisointiin. Näin yhteiskunnallinen kasvatus työ on muuttunut perheiden kannalta etäisemmäksi. Esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden kyky luoda ja ylläpitää läheisiä kontakteja lapsiin ja nuoriin on heikentynyt.

On vaadittu erikoisosaamista, mutta se taito ei ole välttämättä riittänyt ihmissläheisyyteen tai lapsen ja nuoren todelliseen kohtaamiseen. Tämä kävi konkreettisesti ilmi, kun lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti kiertueen yhteistyössä Pesäpuu ry:n,

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen ja Lastensuojelun Keskusliiton kanssa. Kiertueella tavattiin lastensuojelun asiakkaina olevia nuoria. Keskusteluista yhteensä 120 nuoren kanssa koottiin päättäjille suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon kehittämiseksi.

”Juuri kohtaamisen vaje nousi esiin. Nuoret esittivät kritiikkiä sosiaalityöntekijöitä kohtaan: nämä eivät ole kiinnostuneita minusta, olen vain keissi muiden joukossa. Ja nuoret ajattelevat eri tavalla kuin aikuinen. Aikuinen mieltää ammatillisuuden roolin, kun taas lapsi tai nuori ajattelee, että hän voi luottaa ihmiseen, joka on kiinnostunut hänestä muutenkin kuin potilaana tai lastensuojelunuorena. Lapselle palvelu merkitsee ihmistä.”

Voivatko viranomaiset epäonnistua?

Lapsiasiavaltuutettu on ihmisoikeusviranomainen, jonka tehtävä perustuu lakiin. Tehtävänä on edistää lapsen oikeuksien toteutumista yhteiskunnassa. Lapsiasiavaltuutettu ei käsittele kanteluita. Sen sijaan tavoitteena on selvittää lasten ja nuorten omia näkökulmia heitä koskeviin asioihin ja välittää niitä päättäjille.

Valtuutettu luo agendansa arvioimalla itse, mihin on olennaista ja hyödyllistä tart-

tua. Työ on pääosin proaktiivista vaikuttamista.

Joskus on kuitenkin myös reagoitava nopeasti. Kun media viime syksynä kertoi 8-vuotiaan helsinkiläistyön väkivaltaisesta kuolemasta, Aula tuli julkisuuteen ja suosittelee, että tapaus tutkittaisiin puolueettomasti. Oikeusministeriö käynnistikin tutkimuksen asiasta.

”Uskon, että tutkinta voi näyttää tietä siihen, mitä tällaisista tapauksista kyetään oppimaan ja miten lasten ja nuorten palvelut voisivat toimia paremmin. Ennakoin myös, että se tulee osoittamaan näiden palveluiden sekavuuden, hajanaisuuden ja koordinoimattomuuden.”

Aula korostaa, että lastensuojelussa työskentelee paljon osaavia ammattilaisia ja lainsäädäntö on hyvällä tolalla. Toimeenpano kuitenkin pettää.

”Jos esimerkiksi mainitussa tapauksessa kenellekään ei ole kuulunut kokonaisvastuuta kannatella lapsen asiaa, tutustua häneen ja ymmärtää asioita hänen ja hänen etunsa näkökulmasta riippumatta huoltajien näkökulmasta, silloin voidaan sanoa, että viranomaiset ovat epäonnistuneet.”

Valtiolta puuttuu kokonaisvisio

Kun lastensuojelussa tai muissa lasten ja nuorten palveluissa epäonnistutaan, usein siitä moititaan kuntia. Aula haluaa kuitenkin kohdistaa katseen myös valtion tapaan johtaa kyseisiä palveluita ja lastensuojelutyötä.

Vanhemmat ovat kasvatus-tehtävässään aiempaa enemmän yksin.

”Valtio on aika lailla vetäytynyt omasta vastuustaan siinä, miten näiden palvelujen laatua hallitaan, millä tavalla kerätään tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista tai millä tavalla suunnitellaan palvelukokonaisuuksia. Valtiolla puuttuu strateginen kokonaisote.”

Aulan mukaan edes hallinnonalojen rajojen ylittäminen ja laajempien kokonaisuuksien näkeminen eivät riitä lääkkeeksi. Perustasolle tarvitaan myös lisää henkilökuntaa, joka osaa olla vuorovaikutuksessa lasten kanssa ja arvostaa lasten ja nuorten omaa kokemusta. Lisäksi tarvitaan enemmän käytännön tukea perheiden arkiseen elämään.

”Vaikka lapsiperheiden kotipalvelusta on jankutettu todella paljon, asia ei ole vielä-

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on edistää lapsen oikeuksien toteutumista yhteiskunnassa. Maria Kaisa Aula on työskennellyt lasten ja nuorten puolesta vuodesta 2005.

kään korjautunut. Edelleen kuulee aivan käsittämättömiä tarinoita siitä, miksi perhe ei ole saanut kaipaamiaan kotipalveluja. Kyse saattaa olla esimerkiksi pitkäaikais-sairaiden tai vammaisten lasten perheistä”, Aula puuskahtaa.

Aula muistuttaa lasten pahoinvoinnin olevan yleensä peräisin siitä, että vanhemmilla on ongelmia tai he eivät kykene olemaan kasvattajina läsnä lapsen elämässä. Silloin nimenomaan vanhemmat tarvitsevat apua.

”Meillä on hyvin vähän käytännön arjen palveluita, jotka auttaisivat silloin, kun kasvatus muuttuu vanhempien ongelmien vuoksi heiveröiseksi, kovakouraiseksi tai epäjohdonmukaiseksi.”

Toimintatapoja pitää myös kyetä uudistamaan sellaisiksi, että ne herättäisivät perheissä enemmän luottamusta. Tuen tulisi ulottua tavalliseen arkeen, eikä jäädä vain suunnitelmien tasolle.

”Ja perheiltä edellytetään liian usein lastensuojelun asiakkautta, jotta niille voi antaa tukea. Se on ristiriitaista, jopa leimavaa.”

Viranomaisten tasoitettava tietä oikeuksiin

Aula palaa mielellään kumppanuuden ajatuksen, jota hän toivoisi korostettavan huomattavasti nykyistä enemmän eri toimijoiden välillä – oli sitten kyse perheistä tai viranomaisista. Vain kumppanuus voi edis-

tää lasten ja nuorten ihmisoikeuksia ja heidän pääsyään oikeuksien vaikutuspiiriin, kuten Aulan käyttämä keskeinen englantilainen termi *access to rights* määrittelee.

”Lastensuojelussa kyse on myös siitä, että sosiaalityöntekijä käyttää varsin suurta valtaa lapsen ja nuoren asioissa. Ja jotta lapsi tai nuori hyväksyisi vallankäytön, hänellä on oltava tunne, että kyseinen ihminen on tutustunut häneen. On osattava tehdä kohtaamisista sellaisia, että ne tukisivat myös lapsen ja nuoren itsetuntoa. Tässä on paljon kehitettävää.”

Aulan mukaan lapset ja nuoret itse sanovat, että aikuisen tukihenkilön tulisi pitää heissä yllä uskoa tulevaisuuteen ja siihen, että unelmia kannattaa varjella.

”Tarvitaan sitä läsnä olevaa vuorovaikutusta aikuisen kanssa – että on olemassa ainakin yksi aikuinen, joka on kiinnostunut nuoresta ja haluaa ymmärtää häntä kokonaisuutena. Samalla on otettava vakavasti se nuorten toivomus, ettei heitä leimattaisi tai pidettäisi pahoina tai sääliteltävinä vain siksi, että he ovat lastensuojelun asiakkaita.”

Kaikki palautuu lopulta viestintään ja tietoon. Lapsille, nuorille ja heidän perheille on kerrottava ymmärrettävästi ja avoimesti, mitä palveluita on saatavilla ja miten. Toisaalta on laajemmin levitettävä oikeaa tietoa siitä, mitä lastensuojelun palveluiden piirissä oleminen merkitsee. Vain siten voidaan tukea kaikkien ihmisten yhteistä kasvatusvastuuta. ■

Miksi lapsilisää maksetaan ulkomaille?

Lähes 5 000 ulkomailta asuvaa lasta saa lapsilisää Suomesta.

Julkisuudessa on viime aikoina ollut paljon puhetta ulkomaille maksettavista sosiaalieduista. Asiaa valottaa lakimies **Henna Huhtamäki** Kelan eläke- ja toimeentuloturvaosastolta.

1 MIKSI LAPSILISIÄ MAKSETAAN MYÖS ULKOMAILLE?

”EU:n sosiaaliturvan koordinaatiolainsäädäntö velvoittaa kohtelevaan yhdenvertaisesti EU- ja Eta-jäsenvaltioiden sekä Sveitsin välillä esimerkiksi työn tai opiskelun takia liikkuvia henkilöitä.

Etuuksia maksetaan, vaikka etuudensaaja tai hänen perheenjäsenensä asuivat muussa valtiossa kuin siinä, joka maksaa etuudet. Lainsäädännön mukaan sosiaaliturvatuksista vastaa yleensä työskentelyvaltio. Se maksaa etuudet riippumatta siitä, missä EU- tai Eta-maassa henkilö asuu tai minkä maan kansalainen hän on.

Siihen, mikä valtio vastaa perhe-etuuksien maksusta, vaikuttavat perheen olosuhteet, kuten missä vanhemmat työskentelevät ja asuvat ja missä lapset asuvat.”

2 MAKSETAANKO MUITAKIN SOSIAALITURVAAN LIITTYVIÄ ETUUKSIA?

”EU-lainsäädännön perusteella voidaan perhe-etuuksien lisäksi maksaa esimerkiksi sairaus- ja vanhempainpäivärahoja, kuntoutus- ja vammaisuuksia, työkyvyttömyysetuuksia ja eläkkeitä. Sen sijaan ulkomaille ei makseta niin sanotusti viimesijaista turvaa antavia sosiaalituksia, kuten omaishoidon tukea ja toimeentulotukea.

Pääosa etuuksista, kuten päivärahat ja eläkkeet, ovat sellaisia, joiden maksaminen perustuu henkilön omaan sosiaalivakuutukseen maksavassa valtiossa ja joista on maksettu asiaan kuuluvat sosiaaliturvamaksut. Niitä ei siis esimerkiksi makseta Suomessa työskentelevän henkilön Virossa asuvalle puolisolle, jollei tämä ole vakuutettu Suomessa.”

3 MILLÄ EDELLYTYKSILLÄ PERHE-ETUUKSIA SAADAAN?

”Lapsilisää voi saada, jos täällä työskentelevä perheenjäsen joko asuu maassa vakinaisesti tai työskentelee täällä vähintään neljä kuukautta. Myös hänen palkan- ja viikkotyötuntinsa on täytettävä tietyt vähimmäisehdot: kuukausipalkan piti vuonna 2012 ylittää 1 103 euroa.

Ulkomaista lapsilisää maksetaan eniten Virossa.

Jos vanhemmat asuvat tai työskentelevät eri jäsenvaltioissa, kumpikin valtio vastaa perhe-etuuksien maksamisesta. Tässä tapauksessa etuudet sovitetaan yhteen niin, että molempien vanhempien ollessa töissä ensisijainen maksajavaltio on se, jossa lapset asuvat. Jos vain toinen vanhemmista käy töissä, ensisijainen maksajavaltio on se, jossa vanhempi työskentelee. Tämä valtio maksaa lapsilisän ja perhe-etuuksiensa määrän kokonaisuudessaan. Toissijainen perhe-etuuksista vastaava valtio maksaa etuuksien erotuksen.

Kuten Suomeen saapuvan työntekijän perheelle, myös Suomesta ulkomaille lähtevän työntekijän perheelle edut maksaa työskentelyvaltio. Pohjois-Suomessa on paljon perheitä, joiden vanhemmista toinen tai molemmat käyvät työssä Ruotsissa ja saavat sieltä perhe-etuuksia.”

4 MIHIN MAIHIN MAKSETAAN ENITEN LAPSILISIÄ?

Suurin saajamaa on Viro, josta tullaan paljon töihin Suomeen, ja perhe jää asumaan kotimaahan. Seuraavina tulevat Ruotsi, Britannia ja Saksa, joihin puoles-

taan suomalaisia muuttaa työn ja opintojen perässä.

5 PALJONKO SUMMA ON VUODESSA?

Ulkomaille – sekä suomalaisille että ulkomaisille perheille – maksetun lapsilisän määrä on noussut maltillisesti. Vuonna 2011 maksettiin ulkomaille 4 826 lapselle yhteensä 4,5 miljoonaa euroa eli noin 750 euroa lasta kohti. Täsmällistä tilastotietoa ei ole, miten tuet jakautuvat suomalaisten ja ulkomaisien perheiden kesken.

6 TUNTEVATKO ULKOMAALAISET TÄKÄLÄISEN SOSIAALITURVAN?

”Keskivertosuomalaisiin verrattuna ulkomailta töihin tulleet ovat melko hyvin tietoisia etuuksista. Työnantajien, työtoverien ja Kelan lisäksi tietoa antavat myös lähtömaan sosiaaliturvalaitokset. Suomesta ulkomaille lähteville tulee usein suurempana yllätyksenä se, ettei kaikkia etuuksia maksetakaan enää Suomesta vaan työskentelymaasta.” ■

Jussi-Pekka Aukia

Tasa-arvo tavoitteena Ruotsissa

Lastenvaunuja lykkivät isät ovat yhä normaalimpi näky länsinaapurissamme. Vanhemmuus ei ole sukupuolesta kiinni. Se on jaettava tasan – vaikka bonuksen avittamana.

Ruotsin Vakuutus-kassa (Försäkringskassan) julkaisi uuden-vuodenaaton päivälehdissä kokosivun ilmoituksen, jolla se ilmoitti vetävänsä markkinoilta tuotteen FK7410. Kyseessä oli ”todistus lapsen poissaolosta”, eli kansan suussa VAB-todistus.

”Kyseisen lomakkeen säännöllinen käyttö on raporttien mukaan lisännyt päänsäryn, stressin ja huonotuulisuuden riskiä, ja jopa hampaidenkiristelyä on havaittu”, ilmoituksessa todetaan. Vakuutus-kassa valitti tuotteen aiheuttamia vaivoja ja ilmoitti vetävänsä sen markkinoilta korvaamatta sitä uudella.

Pari vuotta aikaisemmin Ruotsin akatemiat (Svenska Akademien) oli hyväksynyt kieleen uuden sanan: vabba. Se tarkoittaa vanhemman jäämistä töistä kotiin hoitamaan sairasta lasta. Byrokraatit olivat keksineet kyseisen lomakkeen, johon vanhempien piti saada päiväkodista kuitaus lapsen poissaolosta kyseisenä päivänä. Ilman sitä ei töistä pois jääneelle maksettu korvausta.

Tämän vuoden alusta korvauksen saa ilman kyseistä todistusta. Sairaana lapsen hoitokorvausta voi saada enintään 120 päivältä vuodessa lasta kohti. Kumpi vain vanhemmista on siihen oikeutettu.

Vuonna 2011:

Ruotsissa isät käyttivät vanhempain-rahasta 23,7 % ja äidit 76,3 %.

Suomessa isät käyttivät vanhempain-rahasta 17,8 % ja äidit 82,2 %.

Ruotsissa 0–5-vuotiaiden lasten äideistä oli osa-aikatyössä 40 %.

Suomessa 0–5-vuotiaiden lasten äideistä oli osa-aikatyössä 19 %.

(Eurostat 2012).

Korvamerkittyjä päiviä ei voi siirtää

Tasa-arvon lisääminen on ollut keskeistä, kun Ruotsin perhe-etuksia on kehitetty. Sen on katsottu olevan hyväksi niin lapsen ja vanhempien välisen suhteen kehittymiselle kuin naisten aseman parantamiselle työelämässä.

Äidillä on oikeus äitiyslomaan seitsemän viikkoa ennen synnytystä ja seitsemän viikkoa sen jälkeen. Isyyslomaoikeus on kymmenen päivää lapsen syntymän yhteydessä.

Kaikkiaan vanhempainvapaa on yhteensä 480 päivää. Kummallakin vanhemmalla on oikeus 240 vanhempainrahapäivään, joista 60 on korvamerkittyjä. Niitä ei voi siirtää toiselle vanhemmalle. Muiden vanhempainrahapäivien käytöstä perheet voivat sopia keskenään.

Vanhempainraha on noin 80 % palkasta ensimmäisiltä 390 päivältä. Sen jälkeen maksetaan kaikille samansuuruisia päivärahaa.

Kaksoispäivät antavat laatu-aikaa

Tuote, jota Försäkringskassanin ei ole tarvinnut vetää markkinoilta, on viime vuoden alusta tullut mahdollisuus niin sanottuihin kaksoispäiviin. Molemmat vanhemmat voivat olla yhtä aikaa vanhempainvapaalla enintään 30 päivää milloin tahansa lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Tämä uudistus ilahdutti monia perheitä.

Vanhempainvapaan voi ottaa yhtäjaksoisena, yksittäisinä päivinä tai osapäivinä, kunnes lapsi täyttää kahdeksan vuotta. Ruotsalaisäideistä 23 % tekee osa-aikatyötä, isistä vain 5 %.

Vaikka osa-aikatyö ei kiinnosta isiä, yhä useampi heistä jää pidemmäksi aikaa kokonaan vanhempainvapaalle. Kolmessa vuosikymmenessä isien osuus on noussut 5 %:sta liki neljännekseen kaikista käytetyistä vanhempainrahapäivistä. Jos kehitys jatkuu samaa tahtia kuin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, ruotsalaisvanhemmat pääsevät tasoihin noin vuonna 2035.

Porkkanaksi ruotsalainen lainsäätäjät keksi kehittää tasa-arvobonus. Sitä maksetaan molemmille vanhemmille, jos isä ottaa vanhempainvapaata enemmän kuin hänelle korvamerkityt 60 päivää. Veroton bonus on 50 kruunua yli meneviltä päiviltä kummallekin vanhemmalle, kuitenkin enintään 13 500 kruunua lapselta.

Lapsilisää maksetaan Ruotsissa asuvasta lapsesta siihen saakka, kun lapsi täyttää 16 vuotta. Jatkettua lapsilisää maksetaan vielä tämän jälkeen, jos lapsi edelleen käy peruskoulua tai kehitysvammaisten erityiskoulua. ■

Marja Valtonen

Saksalaisperheille tarjolla paljon etuja

Saksassa on huutava pula lapsista perheiden mittavasta tukiverkostosta huolimatta.

Saksalainen nainen synnyttää keskimäärin 1,39 lasta, kun vielä 1960-luvulla luku oli 2,3. Jokainen lapsisukupolvi on kolmannesta pienempi kuin vanhempien sukupolvi.

Syntyvyyden pienenemisestä ja väestön ikärakenteen vanhenemisesta on kasvamassa Saksassa todellinen ongelma. Suurperheitä on kohta enää turkkilaisilla ja libanonilaisilla maahanmuuttajilla. Joka viides turkkilaisnainen synnyttää vähintään neljä lasta.

Saksan sokkeloisen tukijärjestelmän ydin koostuu äitiysrahasta, vanhempainvapaasta ja -rahasta, kotihoidon tuesta ja lapsilisästä.

Neljännes jää isyyslomalle

Äitiysvapaa alkaa seitsemän viikkoa ennen laskettua aikaa ja jatkuu yhtä pitkään lapsen syntymän jälkeen. Jos lapsi syntyy keskosenä tai lapsia syntyy useampia, 14 viikon vapaata jatketaan neljällä viikolla.

Työsuhteessa oleville äideille sairausvakuutus maksaa kolmen viimeisen kuukauden nettopalkan pohjalta laskettua äitiysrahaa enintään 390 euroa kuukaudessa. Saman saavat työttömänä olevat äidit.

Aviomiehen sairausvakuutukseen sisältyvät kotiäidit saavat äitiysrahaa äitiysvapaan ajalta enintään 210 euroa kuukaudessa.

Äiti tai isä voi jäädä hoitamaan lasta kotiin 36 kuukaudeksi. Vanhemmat voivat myös jakaa ajan keskenään. Isistä 27 % otti vuonna 2012 isyysloman.

Ensimmäisten 14 kuukauden aikana kotiin jäävälle maksetaan tuloihin suhteutettua vanhempainrahaa, joka on vähintään 300 euroa ja enintään 1 800 euroa kuukaudessa. Vähimmäismäärän saa, vaikka tekisi samalla ansiotyötä enintään 30 tuntia viikossa. Vanhempainrahaa maksetaan myös opiskelijoille ja kotirouville.

Jos perheessä on muita pieniä lapsia, summaa korotetaan 10 %:n sisarbonusella, vähintään kuitenkin 75 eurolla kuukaudessa.

Pulaa hoitopaikoista

Elokuussa 2013 Saksassa astuu voimaan hoitopaikkatakuu kaikille alle 3-vuotiaille.

Tarve on noin 780 000 paikkaa, mutta tarjolla on vain noin 560 000 paikkaa. Hallitus yrittää tasoittaa vajetta houkuttelemalla vanhempia hoitamaan lapsensa itse.

Lastaan hoitaville vanhemmille maksetaan kotihoidon tukea alle 2-vuotiaasta 100 euroa ja alle 3-vuotiaasta lapsesta 150 euroa kuukaudessa.

Lapsilisässä Saksa edustaa Italian ja Luxemburgin rinnalla eurooppalaista huipua. Sitä maksetaan kahdesta ensimmäisestä lapsesta 184 euroa, kolmannesta lapsesta 190 euroa ja sitä useammasta lapsesta 215 euroa kuukaudessa 18-vuotiaaksi asti.

Jos lapsi on työtön tai odottaa vapautuvaa ammattikoulutuspaikkaa, lapsilisää maksetaan 21-vuotiaaksi. Jos lapsi on jo ammattikoulutuksessa, hän saa lapsilisää, kunnes täyttää 25 vuotta. ■

Pertti Rönkkö

Kelan tietohallintojohtaja Veikko Hytönen uskoo, että henkilökohtainen asiointi toimistoissa vähenee entisestään. Suljtu verkkoasiointi kiinnostaa yhä useampia asiakkaita.

Julkishallinnon verkkoasiointi yhdenmukaistuu

Tietojärjestelmä, jonka kautta asiakkaat tunnistautevat Kelan verkkopalveluihin, vaihtuu ensi syksynä. Käyttäjät eivät välttämättä edes huomaa muutosta.

TEKSTI Jussi-Pekka Aukia KUVAT Alekski Poutanen

Kun Kela vuonna 2004 avasi ensimmäisen asiointipalvelun verkossa, tarjolla ei ollut tunnistauteumisen ohjauspalveluja, joten ne oli luotava itse.

”Kela, työ- ja elinkeinoministeriö sekä verottaja pystyttivät tuolloin yhteisen tunnistus.fi-tukipalvelun. Se on täyttänyt vuosien mittaan tehtävänsä käyttäjämäärien valtavasta kasvusta huolimatta ja ohjannut Kelankin asiakkaat tunnistauteumaan palveluun joko pankkitunnuksilla tai sirullisella henkilökortilla”, kertoo Kelan tietohallintojohtaja **Veikko Hytönen**.

Käytännössä useimmat kirjautuvat palveluihin pankkitunnuksilla, ja sirukortin käyttö on jäänyt vähäiseksi. Alkuaikoihin verrattuna asiointi verkossa on kasvanut räjähdysmäisesti.

”Nyt tunnistus.fi:n rajat ovat tulossa vastaan, sillä pelkästään viime vuonna Kelan asiakkaat tunnistautevat verkkopalveluihin 10 miljoonaa kertaa. Määrä on noin viidenneksen enemmän kuin vuonna 2011.”

Vetuman kautta palveluihin

Kela liittyy syksyllä 2013 julkishallinnon yhteiseen verkkotunnistamisen ja -maksamisen ohjauspalveluun Vetumaan. Tarkkaa päivämäärää ei ole lyöty lukkoon, mutta

tarkoitus on, että palvelu jatkuu asiakkaille mahdollisimman saumattomana.

Valtiokonttorin it-keskus vastaa julkishallinnon tarpeisiin luodusta tietojärjestelmästä. Vetuman kautta kansalaiset voivat tunnistauteua, tehdä hakemuksia ja maksaa verkossa kuten ennenkin. Vetumaan on liittynyt jo yli 150 valtionvirastoa ja -laitosta, kuntaa, sairaanhoitopiiriä, yliopis-

Nuorille aikuisille verkkoasiointi on selviö.

toa ja muuta julkishallinnon toimijaa. Viime vuonna sen kautta hoidettiin liki neljä miljoonaa tunnistauteumista vaativaa tapahtumaa.

Kelan verkkopalveluilla on julkishallinnon toimijoista eniten käyttäjiä ja käyttökertoja. Hytönen perustelee vaihdosta muun muassa investoinneilla, jotka olisi joka tapauksessa pitänyt tehdä vanhan järjestelmän modernisoimiseksi.

”Valtakuntaan on hyvä saada yhtenäinen, keskitetty tunnistauteuminen viranomaispalveluihin – mitä hyvänsä uudistuksia tulevaisuus sitten tuokin mukanaan. Kun siir-

rymme Vetumaan, meidän ei tarvitse rakentaa sellaista järjestelmää, jolla sekä tunnistus.fi:n että Vetuman käyttäjät pääsisivät kertakirjautumisella hoitamaan asioitaan”, Hytönen kuvaa valinnan etuja.

”Samoin voimme luopua mobiilivarmenteen rakentamisesta tunnistus.fi-palveluun, sillä se on Vetumassa jo valmiina. Kahdesta erillisestä järjestelmästä eroon pääseminen on siinäkin mielessä hyvä asia, että selkeämmässä kokonaisuudessa on vähemmän häiriöitä. Uskoisin, että myös Verohallinto ja työ- ja elinkeinoministeriö liittyvät jollakin aikataululla Vetumaan.”

Vaihdos on asiakkaan näkökulmasta ongelmaton. Vaikka uuden palvelun verkkosivu saattaa näyttää hieman erilaiselta, sieltä löytyvät samat palvelut ja samat verkkopankkien ikonit kuin ennenkin.

Kaikki alkoi opiskelijoista

Viime vuonna jo 22 % Kelan etuushakemuksista tehtiin verkossa. Verkossa voi myös käydä tarkistamassa omat etuustiedot ja esimerkiksi etuuden seuraavan maksupäivän. Henkilökohtainen asiointi toimistossa onkin jo vähentynyt, ja Hytönen uskoo sen vähenevän edelleen.

Kelan ensimmäinen asiointipalvelu verkossa oli vuonna 2004 avattu palvelu, jossa opintotuen saajilla on mahdollisuus kat-

Mobiilivarmenteesta tulossa vaihtoehto pankkitunnuksille

Kelan tietohallintojohtajan Veikko Hytösen mielestä julkisen hallinnon verkkopalveluihin tunnistautumisessa pitäisi saada aikaan järjestely, jossa päästäisiin eroon pankkitunnuksista, mutta jota ei tarvitsisi rakentaa erikseen. Sirukortit ja kortinlukijat ovat menettänyt aikaa. Ajatus julkishallinnon omista muuttuvista tunnuksista ei ole sen parempi.

”Pankkitunnusten isoin ongelma on, että kaikki eivät saa niitä. Ja monilla heistä, kuten maahanmuuttajilla, on usein asioitava Kelan kanssa.

Julkisen hallinnon on myös maksettava pankeille pankkitunnusten käytöstä useita senttejä jokaista tunnistautumista kohti. Kymmenistä miljoonista kerroista kertyy iso summa.

”Verkkoasiointi säästää kuitenkin Kelan kuluja niin paljon henkilökohtaiseen asiointiin verrattuna, että näemme mielellämme sen kasvun jatkuvan. Hinnoittelussa pitäisi silti pyrkiä pitkään aikavälin ratkaisuun.”

Vahva vaihtoehto

Mobiilitunnistautuminen on jo toiminnassa, ja sitä tarjotaan syksyllä myös Kelan asiakkaille.

”Tarjoamme mobiilivarmennetta, mutta emme tuputa sitä kenellekään. Tällä hetkellä sillä on vasta pilottikäyttäjää. Operaattoritkin ovat vielä varpailaan sen suhteen, kuka tämän lystin maksaa. Tavalla tai toisella järjestelmän kustannukset lankeavat kansalaisille. Aivan samoin kuin useimmista pankkitunnuksista pankki perii palvelumaksua.”

Pankkitunnukset ja mobiilivarmenne ovat yhtä turvallisia tunnistautumistapoja, vaikka niihin liittyvät riskit ovat hieman erilaisia.

”Mobiilivarmenne on jo nyt valmiina useimmissa uusissa sim-korteissa, ja sen voi rekisteröidä operaattorien palvelupisteissä. Kun käyttäjä haluaa tunnistautua palveluntarjoajan – kuten Kelan – verkkosivulla, tietojärjestelmä lähettää viestin hänen matkapuhelimeensa. Tähän käyttäjän on vastattava henkilökohtaisella koodillaan.”

soa omia tietojaan. Hytönen muistelee, että Kelassa mietittiin pitkään, miten siitä tiedotettaisiin. Lopulta päätettiin, että palvelu avataan vähin äänin.

”Ja hieman yllättäen palveluun ilmaantui useita käyttäjiä jo ennen sen julkistamista. Samoin avasimme pilottiluonteisesti palvelun, jossa opiskelijat voivat päivittää läsnäolotietojaan ja palauttaa saamaansa opintotukea. Koekäyttäjien oli tarkoitus olla Kelan työntekijöitä, mutta ensimmäiset ulkopuoliset opiskelijat ilmestyivät käyttämään palvelua kuitenkin jo minuuttien sisällä sen avaamisesta.”

Hytösen mukaan nuorille aikuisille ei yleensä ole mikään kynnyksiä asioida verkossa. Toista ääripäätä edustavat käyttäjät, jotka eivät osaa tai ymmärrä verkkopalvelujen käyttöä tai jotka asennoituvat niihin epäluuloisesti.

Tutkimuksen mukaan verkkopalveluja käyttävät varsinkin nuoret, koulutetut ja kaupungeissa asuvat. Toimistoissa taas asoivat enemmän maaseudulla asuvat, vähemmän koulutetut ja taloudellisesti heikommin pärjäävät.

”Jotkut eivät halua käyttää asioidessaan pankkitunnuksia, sillä he epäilevät Kelan pääsevän sitä kautta katsomaan heidän pankkitietojaan. Se ei tietenkään ole mahdollista.”

Palvelua kellon ympäri

Vastikään tuli mahdolliseksi skannata myös liitteet mukaan hakemukseen verkkopalvelussa. Se tuottaa säästöjä, sillä Kelalle lähetetyt paperitositteet skannataan joka ta-

paussessa ennen hakemuksen käsittelyä.

”Ja siinä vaiheessa, kun kaikki dokumentit ovat aidosti digitaalisessa muodossa, niiden sisältämien tietojen automaattinen käsittely tuo aivan uusia mahdollisuuksia automaatioasteen nostoon”, Hytönen ennustaa. ”Tällaisia dokumentteja ovat esimerkiksi lääkärintodistukset, jotka lääkäri jo nyt laatii sähköisinä. Niiden tulostamisessa ja skannaamisessa jälleen ei ole mitään järkeä.”

Samaan kokonaisuuteen kuuluvat Kelan keskitetyt toteuttamat Kanta-palvelut, kuten sähköinen lääkemääräys. Hytönen uskoo, että sähköisen reseptin yleistyminen kasvattaa jyrkästi tunnistautumispalvelujen käyttöä. ■

Tunnukset lähes kaikille

Alaikäraja pankkitunnusten saamiselle on 15 vuotta. Vetuma-järjestelmä ei aseta ikärajoitteita Tupas-tunnistuksessa, mutta pankit myöntävät tunnuksia 15–17-vuotiaille vain vanhempien suostumuksella.

Tunnukset saadaksesen on päästävä jonkun pankin asiakkaaksi. EU- ja Eta-maiden kansalaisille se yleensä onnistuu. Luottolaitoslain mukaan pankit ovat velvollisia turvaamaan peruspankkipalvelut, joista saa kieltäytyä vain painavasta syystä.

Pelkkä pankkitili ei kuitenkaan riitä. Laki sähköisestä tunnuksesta edellyttää, että tunnusten hakija esittää pankissa tarvittavat asiakirjat. Niitä ovat Eta-maiden, Sveitsin ja San Marinon passi tai henkilökortti sekä vuoden 1990 jälkeen myönnetty suomalainen ajokortti. Vanhat punaiset tai ulkomaiset ajokortit eivät kelpaa.

”Henkilötodistuksen puuttuminen on ongelma maahanmuuttaja-asiakkaille, jotka eivät ole ehtineet saada tarvittavia asiakirjoja”, kertoo johtaja **Kai Koskela** OP-Pohjolasta.

Nordean tiedottaja **Marko Mettenranta** muistuttaa, että asiakkaalla on oltava suomalainen henkilötunnus, jotta pankkitunnuksia voi käyttää e-tunnisteena.

Yksittäiset maksuhäiriömerkinnät eivät estä pankkitunnusten saamista. Mutta jos on syytä olettaa, että tunnuksia käytetään väärin tai rikollisesti, niitä ei myönnetä.

Mettenrannan mukaan maksuhäiriöt eivät vaikuta Nordean peruspankkipalveluiden eli tilin ja tilinkäyttövälineen avaamisessa, vain luottoharkinnassa ne huomioidaan. Viestintäassistentti **Irja Kukkolan** mukaan myöskään Danske Bankissa yksittäinen maksuhäiriömerkintä ei ole esteenä pankkitunnusten saamiselle.

”Valtakuntaan on hyvä saada yhtenäinen, keskitetty tunnistautuminen viranomaispalveluihin”, toteaa Veikko Hytönen.

Suunnittelupäällikkö Pirkko Kilpeläinen toivoo etäpalveluyhteyksiä yhteispalvelupisteisiin. ”Videoneuvottelut asiantuntijoiden kanssa toisivat erityisasiantuntemusta paikallistasolle.”

säksi suunnitellaan yhteispalvelumallin rahoitusta. Suuntaviivojen on tarkoitus selvitä kevään 2013 aikana.

Uudistuksella halutaan turvata palvelujen saanti kansalaisille samalla kun hallintoa yleisesti pyritään tehostamaan. Valtion virastojen lukumäärä on vähentynyt noin 60 %:lla 2000-luvun aikana. Myös kaikkien keskeisten valtionhallinnon toimijoiden toimipaikkojen määrä laskee.

Palvelujen tulisi olla saatavilla noin 40 kilometrin päästä asuinpaikasta.

”Asiaa valmistellut työryhmä on linjannut, että palvelujen tulisi olla saatavilla noin 40 kilometrin päästä ihmisen asuinpaikasta”, kertoo itsekin ryhmätyöskentelyssä mukana ollut Kilpeläinen.

Tarkemmat palvelupisteiden sijainnit varmistuvat kevään aikana, kun asiasta päästään keskustelemaan kuntien kanssa.

Kela ottaa aikalisän

Kela on lähdössä mukaan uusiin yhteispalvelupisteisiin maltillisesti. Siinä missä muiden palvelujen kohdalla puhutaan lakisääteisydestä, Kela on tulevaisuudessa edelleen mukana tilannekohtaisesti erillisillä sopimuksilla.

”Meillä on strateginen linjaus oman palveluverkon säilyttämisestä. Ei ole mielekasta rakentaa kaksinkertaista palvelua niille paikkakunnille, joilla oma toimisto säilyy”, Kilpeläinen perustelee.

Käytännössä osa asiakastilanteista on monimutkaisia. Asiakas voi esimerkiksi saada useampaa etuutta, jotka vaikuttavat toisiinsa. Pulmallisten kysymysten selvittäminen voi olla haastavaa puhelimesta, verkon välityksellä tai yhteispalvelupisteessä.

”Keskeinen kysymys on, miten yhteispalvelupisteille turvataan riittävät määrälliset ja laadulliset resurssit palvelujen toteuttamiseen”, Kilpeläinen toteaa.

”Myös mukana olevien viranomaisten palvelupisteelle antama taustatuki on äärimmäisen tärkeää. Tarvitsemme jatkuvaa yhteistyötä, kouluttamista ja tukemista, että voimme palvella asiakasta yhdessä.” ■

Hanna Moilanen

Lue lisää > www.vm.fi/asiakaspalvelu2014

Julkiset palvelut yhdeltä luukulta

Kela lähtee maltillisesti mukaan uusiin yhteispalvelupisteisiin.

ASIAKASPALVELU 2014 -hankkeessa tavoitellaan yhteispalvelupisteiden laajentamista ja kehittämistä. Ideana on, että tulevaisuudessa kansalainen saisi verottajan, maistraatin, työ- ja elinkeinohallinnon, poliisin, Kelan ja kuntien palveluja kätevästi samasta paikasta.

Aivan uudesta asiasta ei ole kyse. Ensimmäiset palvelupisteet perustettiin jo 1990-luvulla. Niistä saatavien palvelujen määrä ja laatu on kuitenkin vaihdellut. Pisteillä ei ole yhteistä toimintamallia ja näkyvyyttä, joten ne ovat jääneet etäisiksi.

”Toimivia pisteitä on reilut viisikymmentä eli niistä saa vähintään kolmen eri viran-

omaisen palvelut”, arvioi suunnittelupäällikkö Pirkko Kilpeläinen Kelasta.

Kela on vahvasti mukana lähes kaikissa jo olemassa olevissa yhteispalvelupisteissä. Palveluja on tuotu pisteisiin erityisesti haja-asutusalueella ja joissain suuremmissa kaupungeissa, joissa yhteispalvelupiste palvelee myös iltaisin normaalin virastoajan ulkopuolella.

Yhteiset pelisäännöt lakiin

Asiakaspalvelu 2014 -hankkeen tavoitteena on määritellä laissa, mitä palveluja palvelupisteestä kuuluu saada ja millä kriteereillä uusia palvelupisteitä perustetaan. Li-

Perhevapaakeskustelun sietämätön vaikeus

Kansallisessa keskustelussa unohtuu helposti se, miten salakavalasti instituutiot ovat muokanneet ajatteluamme ja asenteitamme.

Suomessa tuntuu olevan yksi keskustelunaihe ylitse muiden, jossa tunteet saavat vallan ja asiallinen yhteiskunnallinen keskustelu on mahdotonta. Kyseessä ovat perhevapaat ja erityisesti pienten lasten hoiva. Poterot ovat syvät, ja jokaisen on valittava puolensa. Jos et ole meidän puolellamme, olet meitä vastaan.

KESKUSTELUA KÄYDÄÄN periaatteessa monen eri otsikon alla – työurat, kotihoidon tuki, tasa-arvo, lapsen etu, naiset ja miehet, imetys, perhevapaat – mutta käytännössä keskustelu lopulta kulmineeruu siihen, että leirejä on kaksi: kotiäidit ja kotona hoidetut lapset sekä uraäidit ja heidän päiväkotilapsensa. Vastakkain asetetaan lapsen etu ja kylmä maailma.

Tutkijana minun tehtäväni on katsoa asiaa monesta näkökulmasta. Olen pitkään seurannut perhevapaakeskustelua ja yrittänyt ymmärtää, miksi juuri tämän keskustelun maailma on erityisen mustavalkoinen. Haluttomuus ymmärtää erilaisia ratkaisuja on todella voimakas.

HYVIN USEIN TUNTUU unohtuvan, että perheet tekevät ratkaisujaan – joita usein muuten kutsutaan valinnoiksi – pienten lasten hoivasta sekä aktiivisesti itse valiten ja päättäen että pakon sanelemana. Reunaehtoja päätökselle antavat puolisoitten työmarkkinamahdollisuudet, tulot, lasten lukumäärää ja päivähoitopaikkojen tarjonta sekä oma käsitys siitä, mikä olisi lapsen paras.

Tästä seuraa, että toisen äidin aktiivinen valinta vaikkapa kotiin jäämisestä voi olla toiselle pakon sanelemaa. Merkittävällä osalla kotihoidon tukea pitkään hyödyntävistä äideistä ei ole työsuhdetta, josta he olisivat vapaalla. On siis vaikea tietää, miten he olisivat valinneet, jos olisivat olleet toisessa tilanteessa. Vastaavasti ratkaisuja tapahtuu myös toisinpäin: osalle työhön paluu on oma, aito valinta, jossa he ovat punninneet eri vaihtoehtoja. Osalle äi-

deistä puolestaan työhön paluu tapahtuu vastoin omia ihanteita, olosuhteiden sanelemana.

Olen taipuvainen ajattelemaan, että pienten lasten vanhemmat ovat helposti syyllistyviä ja siksi keskustelu on niin leimahtavaa. Työssä käyvät syyllistyvät siitä, että päivähoito saattaa sittenkin olla raskasta lapselle ja osa pelkää olevansa liian uraorientoituneita, kun he nauttivat työstään. Kotona olevat syyllistyvät siitä, että lapsi jää paitsi varhaiskasvatuksesta ja valtio verotuloista.

Eniten syyllistyvät varmaankin ne, jotka ovat joutuneet tekemään ratkaisunsa omien alkuperäisten suunnitelmien ja ihanteidensa vastaisesti.

Suomessa keskustelu lastenhoidosta on erilaista kuin muissa Pohjoismaissa.

KUN KESKUSTELU ON KANSALLISTA, siinä unohtuu helposti se, että myös instituutiot muokkaavat salakavalasti ajatteluamme ja asenteitamme. Subjektiiivinen päivähoito-oikeus ja kotihoidon tuki ovat muovanneet meidän suomalaisten ajattelua yli 20 vuotta. Ei tarvitse mennä kuin Suomen rajojen ulkopuolelle muihin Pohjoismaihin, ja keskustelu muuttuu. Muissa Pohjoismaissa lapsen päivähoitokeskustelu korostaa varhaiskasvatusta ja tasa-arvoa, ja yllättävän harva näkee siinä ristiriitaa lapsen edun kanssa.

Suomalaisille keskustelupalstoilla olisi hyväksi tietoisuus siitä, että pienten lasten hoivan järjestämisestä ei ole olemassa selkeästi yhtä objektiivisesti oikeaksi todistettua mallia, ja naapurin ratkaisun kaikkia perusteita ei saa selville ulkoa katsomalla. Ja suomalaisille vanhemmille ajatus siitä, että jos lapsi vaikuttaa voivan hyvin, hän aika varmasti voi hyvin. Oli hoivan malli mikä tahansa. ■

Ulla Hämäläinen

Kirjoittaja on johtava tutkija Kelan tutkimusosastolla.

Diabetes yleistyy hälyttävästi

Diabeteksen lääkekorvausoikeudet kaksinkertaistuivat reilussa 10 vuodessa.

TIMO PARTIO
pääsuunnittelija,
Kelan aktuaari- ja
tilasto-osasto

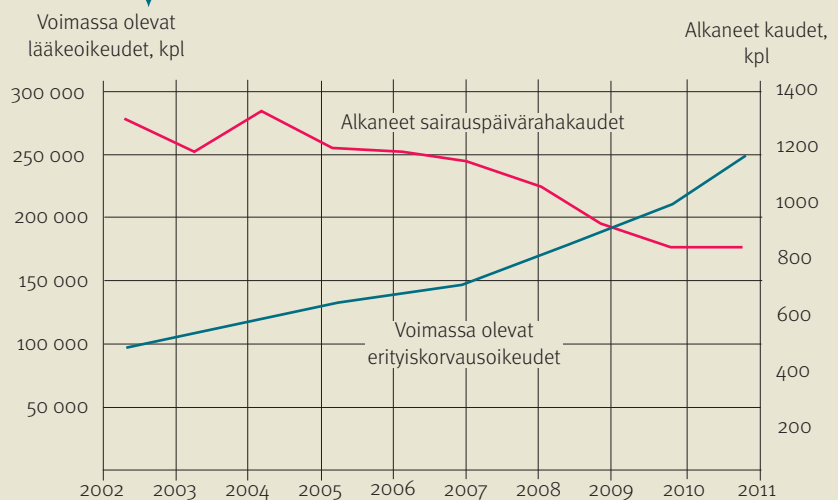
VUODEN 2011 LOPUSSA diabeteksen hoidossa käytettävien lääkkeiden erityiskorvausoikeus oli neljänesmiljoonalla (253 000) suomalaisella. Se on kaksinkertainen määrä verrattuna vuoteen 2000.

Samaan aikaan kun diabeteksen lääkekorvausoikeudet ovat lisääntyneet, diabeteksen vuoksi alkaneet sairauspäiväraha-kaudet ovat vähentyneet huomattavasti. Vuonna 2011 diabeteksen vuoksi alkoi 840 sairauspäiväraha-kaudetta, mikä on kolmannes vähemmän kuin 10 vuotta siten. Osittain tätä alkaneiden sairauspäiväraha-kausien vähentymistä selittää se, että diabeteksen hoitotulokset ovat parantuneet viime vuosina.

Pelkän diabetes-diagnoosin tarkasteleminen ei kuitenkaan anna oikeaa kuvaa sairauspoissaolojen kehityksestä. Diabeetikoilla sairauspoissaoloja aiheuttavat diabeteksen useat oheissairaudet, kuten silmänpohjan rappeutuma ja diabeettinen ääreishermostauti (neuropatia).

Kelan järjestämä diabeteskuntoutus on nykyisin suunnilleen samalla tasolla kuin 10 vuotta sitten. Monien kansantautien, kuten lievän tyyppin 2 diabeteksen hoidossa on keskeistä pitkäaikainen ennaltaehkäisy, itsehoito ja varhaiskuntoutus. Nämä ovat pääasiallisesti julkisen terveydenhuollon järjestämiä. Vuoden 2013 alusta alkavat Kelan uudistuneet kuntoutuskurssipalvelut muun muassa diabetesta sairastaville.

DIABETEKSEN LÄÄKEHOIDON VOIMASSA OLEVAT ERITYSKORVAUSOIKEUDET JA ALKANEET SAIRAUSPÄIVÄRAHAKAUDET 2002-2011

Verenpainetauti edelleen yleisin

Vuoden 2011 lopussa 1,3 miljoonalla suomalaisella oli 2 miljoonaa oikeutta erityiskorvattaviin lääkkeisiin eli 1,6 oikeutta henkilöä kohti. Korvausoikeuksien lukumäärä ei sisällä rajoitetusti erityiskorvattuja oikeuksia, jotka myönnetään tietyin edellytyksin usein muun erityiskorvausoikeuden lisäksi.

Yleisin erityiskorvaukseen oikeuttava sairaus on edelleen verenpainetauti, jonka korvausoikeus oli vuoden 2011 lopussa puolella miljoonalla suomalaisella. Toiseksi yleisimmät sairaudet olivat krooninen keuhkoastma ja diabetes. Kummankin sai-

rauden perusteella noin neljänesmiljoonalla henkilöllä oli voimassa oleva lääkekorvausoikeus. Näiden kolmen sairauden korvausoikeuksien osuus oli puolet kaikista erityiskorvausoikeuksista.

Henkilöitä, joilla vuonna 2011 oli yksi lääkekorvausoikeus, oli kaikkiaan 790 500. Heistä 27 %:lle tämä oikeus oli myönnetty verenpainetaudin perusteella ja 18 %:lle astman perusteella. Kahden korvausoikeuden yhdistelmästä tavallisin oli diabetes ja verenpainetauti. ■

Lue lisää > www.kela.fi/kelasto

”Äitiyden ja työn yhdistämiseen liittyy paljon tunteita”, kertoo tuore tohtori Päivi Kivelä.

Perhevapaa on naiselle riski

Paluu kotoa työelämään vaatii joustavaa ja nöyrää asennetta.

Työuran ja perheen yhteensovittaminen vaatii naisilta riskinsietokykyä, taktikointia ja sopeutumista vastata työmarkkinoiden haasteisiin. Valinnat kotona olon ja töihin paluun välillä eivät ole naisille vapaita, selviää YTT Päivi Kivelän sosiologian väitöskirjasta. Hän on tutkinut lievestuorelaisten keski-ikäisten perheenäitien elämänvalintoja ja siirtymiä työ- ja perhe-elämän välillä.

”Koulutustasosta riippumatta siirtymät perhevapaiden ja työn välillä ovat merkinneet tutkimukseni naisille riskejä”, Kivelä sanoo.

Kilpailu työpaikoista on kovaa. Perhevapaiden jälkeen töihin palaavan naisen on joustettava esimerkiksi työehdoista. On oltava valmis pätkätöihin ja työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin. Nämä vaatimukset korostuvat Lievestuoreen kaltaisessa, voima-

kasta rakennemuutosta läpikäyvässä pienessä kunnassa.

”Tutkimuksen lähtökohta on, että olemme kaikki alttiita työmarkkinoiden globaalille kehitykselle riippumatta iästä tai sosiaalisesta asemasta. Lievestuoreita löytyy eri puolilta Suomea.”

Kuuliaisuus kodin perintönä

Kivelän tutkimus todistaa, että perheenäidit toimivat herkästi matalapalkka-alojen työvoimareservinä. Pienen paikkakunnan pienviljelijä- ja työläistäustaiset naiset ovat omaksuneet nöyrän ja kuuliaisien toimintamallin jo lapsena. Naisten ja miesten erilainen asema työmarkkinoilla vahvistaa entisestään tätä taipumusta: työmarkkinoilla nainen taipuu, joustaa ja sopeutuu.

”Pienellä paikkakunnalla uudet työpaikat ovat lähinnä matalapalkka-alalla. Tyytymi-

nen tähän oli tutkimukseni naisille tyyppilistä. Heille elämän tärkeimmät arvot olivat jossakin muualla kuin työelämässä”, Kivelä arvioi.

Virkanaiset, hoivaajat ja joustotyöläiset

Koulutustaso vaikuttaa naisten valmiuksiin löytää paikkansa työelämässä. Tutkimuksessaan Kivelä jakoi naiset kolmeen ryhmään: virkanaisiin, hoivaajiin ja joustotyöläisiin.

Virkanaiset olivat tehneet koulutuksen suhteen kunnianhimoisia valintoja, ja heidän työuransa vakiintui yhden ammatin perustalle. Heillä siirtymiin perheen ja palkkatyön välillä liittyi vähiten katkoksia. Usein nämä naiset joutuivat kuitenkin pohtimaan, kuinka kauan voivat olla perhevapalla vaarantamatta työuraansa.

Hoivaajanaiset puolestaan olivat hoitaneet lapsiaan pitkään kotona ja mielsivät itsensä kotiäideiksi. Heillä ei useinkaan ollut nuoruudessa hankittua koulutusta, mutta kotiäitiyden ohella he tekivät satunnaisia töitä esimerkiksi perhepäivähoitajina. Töihin paluu osoittautui kotiäitiyden jälkeen hyvin haastavaksi, ja monet jumuiutuivat pätkätyökierteeseen.

Joustotyöläisnaiset olivat työmarkkinoiden rakenteellisen muutoksen jalkoihin jääneitä. Heidän koulutukselleen ja ammattitaidolleen ei ehkä ollut enää käyttöä. He eivät kuitenkaan halunneet keskittyä kotiäitiyteen, mikä merkitsi usein työehdoista joustamista ja sopeutumista työttömyysjaksoihin.

Syällisyys tuttu tunne

Lasten kotihoidon valitseminen palkkatyöäitiyden sijaan ei ollut Kivelän haastatteleuille naisille yksiselitteinen arvovalinta. Pitkä kotiäitiys oli monesti seurausta rakenteellisesta työttömyydestä ja naisalojen heikoista palkoista.

”Äitiyden ja työn yhdistämiseen tuntui liittyvän paljon tunteita. Syyllisyyden tunne oli tyyppinen riippumatta siitä, olivatko he ura- vai kotiäitejä”, Kivelä kuvailee.

Kivelä luonnehtii väitöskirjansa tutkimusotetta kuuntelevaksi. Haastateltavat saivat kertoa heille itselleen tärkeistä asioista, ja useimmille haastateltaville oli helppoa tuottaa omaa elämää reflektoivaa puhetta. ■

Laura Kosonen

Lue lisää ▶ Päivi Kivelän sosiologian väitöskirja ”Oman paikan taju. Keski-ikäiset perheenäidit paikallisilla kentillä” tarkastettiin 23.11.2012 Jyväskylän yliopistossa.

Taloudellinen eriarvoisuus tuntuu lasten arjessa

Tutkimuksessa lapset itse kuvailevat, miten taloudelliset erot näkyvät heidän arkipäivässään.

MIA HAKOVIRTA
VTT, yliopistonlehtori
Turun yliopisto

TULOEROT OVAT SUOMESSA kasvaneet ja lapsiperheiden taloudellinen asema on heikentynyt parinkymmenen viime vuoden aikana. Samaan aikaan myös lapsiköyhyys eli köyhiin kotitalouksiin kuuluvien lasten osuus on kasvanut. Tämä on herättänyt huolta lasten ja nuorten jakautumisesta köyhtyviin ja rikastuviin. On myös syytä pohtia taloudellisten erojen vaikutusta lasten arkeen.

Monissa tutkimuksissa on tuotu esille se, miten yhteiskunnassa vallitseva eriarvoisuus heijastuu lasten elämään, arkeen ja hyvinvointiin. Sen sijaan vähemmän on tutkittu sitä, mitä lapset ja nuoret itse käsittävät taloudellisella eriarvoisuudella ja miten taloudelliset erot näkyvät heidän arjessaan. Lapset eivät elä muusta yhteiskunnasta irrallaan, vaan lapsuus yhtä lailla kuin aikuisuuskin on aina sidoksissa aikaan ja paikkaan. Yhteiskunnallinen konteksti määrittää siten myös lasten kokemuksia ja toimintaa.

Lapset sosiaalisina toimijoina

Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa -tutkimuksessa aihetta tarkasteltiin lasten näkökulmasta. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, miten taloudelliset erot näkyvät lasten arkipäivässä ja mitä seurauksia niillä on. Taloudellisella eriarvoisuudella tarkoitetaan lasten välisiä taloudellisten ja materiaalien resurssien eroja.

Laadullisen tutkimuksen aineisto koostui viides- ja kahdeksaluokkalaisten lasten teemahaastatteluiden ja eläytymistarinoista. Ankkuroimme tutkimuksemme lapsuudentutkimuksen ”paradigmaan”, joka on

myös Suomessa haastanut aikuislähtöisen tiedonmuodostuksen validiteettia erityisesti lasten arjen ja kokemusten tutkimuksessa. Sen ytimenä on ymmärrys siitä, että lapset ovat sosiaalisia toimijoita yhteiskunnallisessa suhdejärjestelmässä ja vaikuttavat toiminnallaan paitsi omaan niin myös muiden elämään.

Tämän ymmärryksen pohjalta lapsia koskevista asioista ja ilmiöistä, kuten taloudellisesta eriarvoisuudesta, ei ole perusteltua eikä oikeutettua kysyä yksinomaan tai edes ensisijaisesti aikuisilta. Lasten kokemus eriarvoisuus ja eriarvoisuudelle antamat merkitykset ja niitä koskevat tulkinnat voivat poiketa merkittävästi siitä, miten aikuiset kokevat ja näkevät eriarvoisuuden.

Kuluttaminen osa lasten arkea

Tutkimuksen mukaan taloudellinen eriarvoisuus, vaikka lapset eivät sitä suoraan

mainitsisikaan, on läsnä lasten arjessa monin tavoin sekä konkreettisesti että tunnetasolla. Erityisesti lasten erilaiset kuluttamismahdollisuudet tuovat usein näkyvästi esille lasten välisiä eroja, sillä lapset tunnistavat helposti taloudellisia eroja ulkoisten tunnusmerkkien, kuten pukeutumisen, perusteella.

Myös lapsella olevien tavaroiden määrä ja niiden merkit, ikä ja mallit huomataan. Kuluttaminen on osa lasten arkea, ja siihen sisältyy tiettyjä odotuksia, joista lapset ovat tietoisia ja joista poikkeamisen he kokevat haastavaksi.

Lasten erilaiset kulutusmahdollisuudet tuottavat eriarvoisuutta, joka voi määrittää lapsen sosiaalisen asemaa ja osallisuutta. Erityisesti tämä tulee esille lasten tärkeissä vertaisryhmissä ja kaverisuhteissa. Tavaroiden arvo ja merkitys määräytyvät sosiaalisessa vertailussa, jota tehdään suh-

teessa muihin – niihin, joilla on enemmän tai niihin, joilla on vähemmän kuin itsellä.

Vertailua tehdään myös suhteessa omaan aikaisempiin kokemuksiin tai vaikkapa median luomaan kuvaan omanikäisten lasten normaalista kuluttamisesta.

Jos lapsen perheen taloudelliset resurssit ovat niukat ja sitä kautta lapsella itsellään vähemmän kulutusresursseja kuin muilla samanikäisillä, tämä voi rajoittaa lapsen sosiaalisia toimintamahdollisuuksia. Tämä taas voi vaikuttaa lasten väliseen yhteenkuuluvuuden tunteeseen, sillä lasten vertaissuhteiden muodostumisessa yhteiset intressit – vaikkapa jokin harrastus – ovat tärkeitä.

Yhteiskunta ja vallitsevan kulttuurin taloudelliset ja sosiaaliset järjestelmät luovat aktiviteettien ja tapojen kautta ihmisille elämässä tietyt odotukset ja tarpeet. Nämä eivät ole absoluuttisessa mielessä välttämättömyyksiä, mutta niiden puuttuminen voi johtaa syrjäytymiseen sosiaalisesta kanssakäymisestä.

Köyhät ja rikkaat ovat erilaisia

Tutkimuksessa nousi kiinnostavana asiana esille, miten materiaalisten seikkojen ohella lapset ajattelevat myös lasten olemuksen ja luonteen viestivän lasten välisistä taloudellisten resurssien eroista. Köyhään lapseen yhdistettiin esimerkiksi nöyryys. Köyhiä lapsia kuvattiin usein myös passiivisiksi. Sen sijaan rikkaita lapsia kuvattiin ulospäin suuntautuviksi ja itsetuntonaan vahvoiksi, mutta usein myös itsekäiksi ja jopa ilkeiksi.

Lapset liittävät siis köyhyyteen yhteiskunnallista stigmaa, jonka voidaan ajatella uhkaavan heidän välistään sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Stigma voi myös sulkea lapsia sosiaalisten verkostojen ulkopuolelle. On tärkeää huomata, että köyhyyden tuottama stigma ja siihen liittyvät symboliset merkitykset voivat olla lapsille materiaalisia haasteita vakavampi ongelma.

Taloudellisen eriarvoisuuden merkitykset lasten arjessa nousivat tutkimusaineistossa esille useissa yhteyksissä. Lapset pohtivat niitä yksilötasolla suhteessa omaan minäkuvaansa ja identiteettiinsä. He myös tuovat esille eriarvoisuuden merkitykset suhteessa kavereihin, ystäviin sekä laajemmin vertaissuhteisiin liittyvissä kokemuksissaan. Lisäksi taloudellisen eriarvoisuuden merkityksiä nousi esille perhe-elämään ja -suhteisiin liittyvissä kokemuksissa sekä laajemmalla yhteiskunnallisessa kehityksessä.

Selkeimmin ja vahvimmin lasten taloudellisen eriarvoisuuden kokemukset ja eriarvoisuuden saamat merkitykset liittyivät

lasten sosiaalisten vertaissuhteiden muodostumiseen ja ylläpitämiseen. Aineiston valossa yksi lasten välisen ystävyyden mahdollistava tekijä oli juuri taloudellinen samanarvoisuus – samanlaiset kulutusresurssit helpottavat ystävyyssuhteen luomista ja liimaavat ystäviä yhteen.

Kiusatuksi tulemisen riski kasvaa

Taloudellisen eriarvoisuuden seurauksista lapset nostivat esille kiusaamisen, mikä ilmeni eri tavoin syrjimisestä ja ryhmästä poissulkemisesta. Kiusaamisen kohteeksi voi lasten kuvausten perusteella joutua niin ”rikas” kuin ”köyhäkin” lapsi. Aineistoa kokonaisuutena tarkasteltaessa on kuitenkin selvää, että lasten kokemusmaailmassa kiusatuksi joutuminen koskee nimenomaan niitä lapsia, joiden taloudelliset resurssit ovat selvästi muita heikot.

Lapset eivät suinkaan aina hyväksy taloudellisten resurssien erojen tuomia rajoituksia. He rakentavat omia strategioitaan ja toimintamallejaan selviytyäkseen tilanteista, joissa taloudelliset erot ovat läsnä. Tällaisia toimintamalleja ovat esimer-

Samanlaiset kulutusresurssit helpottavat ystävyyssuhteen luomista.

kiksi pyrkimys oman taloudellisen tilanteen parantamiseen hankkimalla taskurahaa kotitöillä tai pullojen keräämisellä, rahan lainaaminen, omista tarpeista ja halusta luopuminen tai valehtelemiseen turvautuminen. Lasten toimintamallit tulevat esille erityisesti lasten sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa.

Tutkimuksemme osoittaa usein esimerkein, miten yhteiskunnassa yhä kasvavan merkityksen saava kaupallisuus ja kulkuskulttuuri sekä lapsiperheiden väliset taloudelliset erot välittyvät suoraan lasten arkeen ja osaksi nykylapsuutta. Taloudellisen eriarvoisuuden tutkimuksessa on siten tarvetta lapsuuden tutkimuksen tuomalle näkökulmalle. Ymmärryksemme siitä, mitä taloudellinen eriarvoisuus nykyään tarkoittaa, kasvaa, kun lähestymme sitä lasten arjesta ja heidän kokemuksistaan käsin.

On tärkeää, että lasten ääni saadaan kuulluville ja että se nostetaan esille myös taloudellisen eriarvoisuuden tutkimuskentässä. Lapsia kuulemalla ja kuulemaamme arvos-

tamalla saamme tietoomme asioita, joihin puuttumalla voimme vähentää taloudellisen eriarvoisuuden seurauksia. ■

Lue lisää ▶ www.kela.fi/julkaisut
Hakovirta M, Rantalaiho M. Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124, 2012. Kela. (pdf)

Kahdeksaslukkalaisen pojan eläytymistarina

Tutkimuksen aineisto koostui lasten teemahaastattelusta ja eläytymistarinoista. Tässä esimerkissä kahdeksaslukkalainen poika kuvaa tarinassaan Eetun tilannetta, johon tuo haasteita vanhempien päihteenkäyttöä ja välinpitämättömyyttä lapsen tarpeita kohtaan.

”Eetu haluaisi mennä viikonloppuna elokuviin. On keskiviikko ja Eetulla on rahaa 2 euroa. Elokuvalippu maksaisi 12 euroa. Eetu haluaisi pyytää rahaa vanhemmiltaan, mutta isä ja äiti eivät halua antaa rahaa, koska haluavat ostaa rahoilla viinaa eikä antaa Eetulle. Eetu voisi varmaan lainata rahaa kavereiltaan, mutta viime lainasta on niin vähän aikaa, että Eetu ei kehtaa lainata rahaa.

On torstai. Eetu on miettinyt elokuviin menoa koko yön. Se on hänen lempinäyttelijänsä elokuva. Hän haluaa nähdä sen. Eetu käy kysymässä naapureiltaan hanttihommia, mutta kenelläkään ei ole mitään tekemistä hänelle.

On perjantai. Eetulla ei ole vielä rahaa. Elokuva on lauantaina. Eetulle alkaa tulla idea rahojen varastamisesta. Eetun vanhemmat eivät ole kotona, joten Eetu tietää, etteivät hänen vanhempansa ole vielä käyttäneet rahojaan viinaan. Eetu päättää varastaa vanhemmiltaan rahan. Eetu on juuri ottamassa rahoja, kun hänen isänsä tulee kotiin ja näkee Eetun rahojen kanssa. Isä raivostuu ja nappaa rahat Eetulta ja läpsäisee tätä. Eetu lähtee karkuun.

Lopulta Eetu menee isovanhemmilleen ja kertoo asiasta heille. Isovanhemmat sanovat antavansa rahaa ja että he puhuvat Eetun vanhemmille.

On lauantai. Eetu on juuri tullut kotiin elokuvista ja miettii kuunnellessaan vanhempiensa riitaa, että kun hän on aikuinen, hän hankkii kunnan työn eikä hänen lapsillaan tule olemaan pulaa rahasta siksi, että hän joisi.”

Kohti ekososiaalista yhteiskunta- politiikkaa ja hyvinvointia

KESTÄVÄ KEHITYS EDELLYTTÄÄ yhteiskuntapolitiikassa uusia käytäntöjä ja ajatusmalleja. Uusi kokoelmateos tarjoaa näkökulmia ekososiaalisen yhteiskunnan tavoitteisiin ja mahdollisuuksiin.

Kestävän kehityksen edistäminen arjessa jää usein vaatimattomaksi: pyritään sammuttamaan valoja tai tulostamaan vähemmän. Vaikka jokapäiväiset askareet ovat oleellinen osa arkielämän ympäristöpolitiikkaa, todellinen kestävä kehitys mukainen toiminta edellyttää myös suurempia ajatuksia ja tekoja.

Kelan tutkimusosaston julkaiseman kokoelmateoksen ”Yhteyksien kirja - Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla” ydinkysymys onkin, mitä kestävä yhteiskunnallinen kehitys tarkoittaa ja miten se toteutuu yhteiskuntapolitiikassa ja elämässämme.

Nykyisten sosiaalisten ja ekologisten haasteiden monimutkaisuus ja yhteenkietoutuminen tekevät entistä tärkeämmäksi erilaisten tieteiden välisten ja monitieteisten näkökulmien hyödyntämisen. Nyt julkaistavaan kokoelmaan on kutsuttu kirjoittajiksi sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan asiantuntijoiden ohella myös ympäristökysymysten ja talouden asiantuntijoita. Teoksessa kirjoittavat Tuula Helne, Tiina Silvasti, Veijo Hukka, Olavi Riihinen, Risto Willamo, Leena Helenius, Jukka Hoffrén, Hilka Pietilä, Jarna Pasanen, Marko Ulvila, Risto Isomäki, Timo Järvensivu, Paavo Järvensivu, Tiina Schmidt, Petri Palmu, Olli Tammilehto, Tapani Lausti, Arto O. Salonen, Liisa Häikiö, Annukka Berg, Maria Joutsenvirta, Mikko Jalas, Jenny Rinkinen, Antti Karisto, Kirsi Salonen, Katriina Soini, Markku Laatu, Leena Vilkkä, Sonja Pyykkönen sekä Eero Paloheimo.

Yhteyksien kirja julkaistaan osana Kelan tutkimusosaston Toinen sosiaalipolitiikka -hanketta, jonka edellinen julkaisu, ”Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla”, ilmestyi kesällä 2012. Hankkeen pääidea on selvittää, miten ilmastonmuutos, ekologinen kriisiytymiskehitys, luonnonvarojen rajallisuus ja liikakulutus voitaisiin ottaa paremmin huomioon sosiaalipolitiikassa, sosiaaliturvajärjestelmässä ja niiden kehittämisessä. Millaista siis olisi kestävä hyvinvointi?

Ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys on yksi Kelan vuosien 2012–2015 strategian painopistealueista. Kelan kestävä kehitys ohjelma valmistui keväällä 2012.

Kirja on ladattavissa ilmaiseksi internetissä osoitteessa: www.kela.fi/tutkimus.

Julkaisu: Helne Tuula, Silvasti Tiina (toim.). Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Helsinki: Kela, 2012. ISBN 978-951-669-902-1 (nid.), ISBN 978-951-669-903-8 (pdf). Painetun kirjan hinta: 20 euroa.

SUURIN OSA JULKAISUISTAMME (PDF) ON LUETTAVISSA HELPOSTI MYÖS TABLETTI-TIETOKONEILLA!

SITAATTI KIRJASTA

”Nyky aika on julma paitsi ympäristölle myös keskinäisriippuvuuden tunnustaville sosiaalisille arvoille ja järjestelmille.”

UUSIMMAT TUTKIMUSJULKAISUT

Verho J. *Omavastuukaton vaikutus lääkekulutukseen. Nettityöpapereita 40*

Tutkimuksessa arvioidaan lääkekorvausten omavastuukaton vaikutusta potilaiden lääkekulutukseen. Tutkimuksen aineistona käytetään vuoden 2009 reseptitietoja ja analyysissa keskitytään omavastuukatosta seuraavan lääkkeiden ostohinnan laskun aiheuttaman käyttäytymisvaikutuksen tarkasteluun.

Hakovirta M, Rantalaiho M. *Taloudellisen eriarvoisuuden lasten arjessa. Tutkimuksia 124*

Tutkimuksessa tarkastellaan taloudellista eriarvoisuutta lasten näkökulmasta. Tutkimuksessa analysoidaan viides- ja kahdeksaslukkalaisten lasten teemahaastatteluja ja eläytymistarinoita sekä lasten eläytymistarinoihin liittämiä piirustuksia.

UUSIMMAT TILASTOKATSAUKSET

Ulkomailla asui 44 000 Kelan eläke-etuusien saajaa

Kelan eläke-etuus saajia oli vuoden 2011 lopussa 713 900 henkilöä, joista kansaneläkkeen saajia oli 659 600. Lähes kaksi kolmesta Kelan eläke-etuuden saajasta oli naisia. Keskimääräinen Kelan eläke-etuus oli suuruudeltaan 294,76 euroa kuukaudessa.

Yleisen asumistuen saajien tulot nousivat vuonna 2012

Joulukuussa 2012 asumistukea saavien ruokakuntien tulot olivat keskimäärin 14 % suuremmat kuin vuotta aiemmin. Tulojen nousu johtui työttömyysturvan tasokorotuksesta.

UUSIMMAT TILASTOJULKAISUT

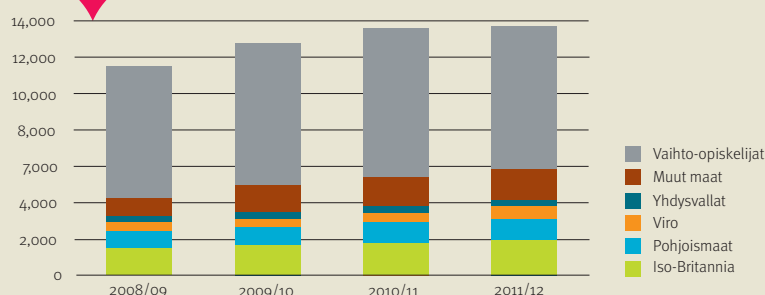
Suomen lääketilasto

Vuonna 2011 lääkkeiden kokonaisyhteismyynti oli 2 682 miljoonaa euroa, mikä on 2,2 % enemmän kuin edellisenä vuotena. Suomen lääketilasto on Kelan ja Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimean yhteisjulkaisu.

Kelan työterveyshuoltotilasto

Vuonna 2010 työterveyshuollon piirissä oli 86 % palkansaajana toimivasta työvoimasta. Työterveyshuollon kattavuus oli varsin vakaa 1980-luvun puolivälistä 1990-luvun loppuun. 2000-luvulla kattavuus on parantunut noin 8 %-yksiköllä.

ULKOMAILLE OPINTOTUKEA SAANEET LUKUVUOSINA 2008/09-2011/12

Opintotukea ulkomaille yli 13 000:lle

LUKUVUONNA 2011–12 opintotukea sai ulkomaille runsaat 13 500 opiskelijaa. Heistä 5 800 suoritti tutkintoa ulkomaisessa oppilaitoksessa ja 7 700 osallistui vaihto-opiskeluun ulkomailla.

Ulkomailla tutkintoa suorittavien opintotuen saajien määrä on kolmessa vuodessa kasvanut 40 %. Lukuvuonna 2011/12 heille maksettiin opintotukea 22 miljoonaa euroa, josta noin 60 % maksettiin opintorahana ja loput asumislisänä. Opintolainan valtiontakaus oli lukuvuoden aikana voimassa noin 5 500 ulkomailla tutkintoa suorittavalla opiskelijalla.

Suosituin opiskelumaa oli Iso-Britannia, jossa tutkintoa suoritti 1 961 opintotuen saajaa. Pohjoismaista (1 172 saajaa) ylivoimaisesti suosituin oli Ruotsi (948 saajaa). Opintotuen saajista 650 suoritti tutkintoa Virossa ja 371 Yhdysvalloissa. Myös Saksaan ja Alankomaihin maksettiin opintotukea yli 200:lle tutkintoa suorittavalle opiskelijalle.

Ulkomailla tutkintoa suorittavista opintotuen saajista kaksi kolmasosaa on naisia ja 60 % on 20–24-vuotiaita. Suurin ikäryhmä ovat 21-vuotiaat (14 %), mutta joka kymmenes on jo täyttänyt 29 vuotta. Korkeakouluopiskelijoiden osuus on 93 %.

Määräaikaisesti ulkomailla opiskelevia opintotuen saajia oli eniten Saksassa (819), Espanjassa (653) ja Isossa-Britanniassa (589). Myös Ruotsiin, Ranskaan ja Alankomaihin maksettiin opintotukea yli 400 vaihto-opiskelijalle. Opintotukea saaneista vaihto-opiskelijoista 96 % opiskeli yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa.

Anna Koski-Pirilä

Lue lisää ▶ Kelan opintoetuustilasto 2011/12

3 ladatuinta tutkimusjulkaisua (11/2012–12/2012)

1. Paltamaa J., Karhula M., Suomela-Markkanen T., Autti-Rämö I. (toim.). Hyvän kuntoutuskäytännön perusta. Käytännön ja tutkimustiedon analyysistä suosituksiin vaikeavammaisten kuntoutuksen kehittämishankkeessa. Teemakirja

Kirjassa kuvataan kolmen diagnoosiryhmän (aivoverenkiertohäiriöt, multippeliskleroosi ja CP-oireyhtymä) avulla Kelan järjestämän vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen nykytilaa, arviointikäytäntöjä ja kehittämistarpeita sekä kuntoutustoimenpiteiden vaikuttavuutta.

2. Helne T., Silvasti T. (toim.). Yhteyskirja. Etappeja ekososiaalisen

hyvinvoinnin polulla. Teemakirja

Kestävä kehitys edellyttää yhteiskuntapolitiikassa uusia käytäntöjä ja ajatusmalleja. Yhteyskirja on kokoelmateos, joka tarjoaa näkökulmia ekososiaalisen yhteiskunnan tavoitteisiin ja mahdollisuuksiin.

3. Buchert U., Vuorento M. Suomalaisten hyvinvointipalveluiden ammattilaisten näkemyksiä maahanmuuttajien ammatillisen ja mielenterveyskuntoutuksen haasteista ja ratkaisuista. Selosteita 81

Tutkimuksessa selvitetään pitkään maahanmuuttajien kanssa työskennelleiden hyvinvointipalveluiden ammattilaisten näkemyksiä siitä, millaisia suomalaisista asiakkaista eroavia haasteita maahanmuuttajien kuntoutukseen saattaa liittyä sekä millaisia ratkaisuja niihin on palveluissa löydetty ja kehitetty.

www.kela.fi/tutkimus ▶ julkaisut

Kelan sotilasavustustilasto 2011

Sotilasavustusta maksettiin 12 591 kotitaloudelle vuonna 2011. Avustusten saajia oli hieman vähemmän kuin edellisellä vuonna. Sotilasavustuksen saajista 87,3 % oli varusmiehiä, siviilipalvelusmiesten osuus oli noin 7,6 % ja omaisten osuus noin 5,5 %.

Kelan tilastollinen vuosikirja

Kelan tilastolliseen vuosikirjaan on koottu tilastotietoa Kelan sosiaaliturvasta. Tilastotietoa on mm. sairausvakuutuksesta, eläke-etuuksista, vammaisuuksista ja -palveluista, kuntoutuksesta, työttömyysturvasta, asumistuesta, lapsiperheiden etuuksista ja opintoetuksista. Vuoden 2011 tilastotiedot yhdistyvät pitkiin aikasarjoihin. Kirjassa on yhteensä noin 240 taulukkoa ja kuviota, joissa on tiedot suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Tilasto Suomen työttömyysturvasta

Ansiopäivärahaa lisäpäiviltä saaneiden määrä kääntyi kasvuun viime vuonna. Monella vuonna 2009 työttömäksi jääneellä ansiopäivärahan enimmäisaika tuli täyteen vuonna 2011. He siirtyivät tuolloin joko Kelan maksamalle työmarkkinatuella tai jatkoivat työttömyyspäivärahan saamista lisäpäiviltä. Lisäpäiviltä ansiopäivärahaa saavien kasvu johtuu työttömyyseläkkeen vaiheittaisesta lakkauttamisesta sekä vuosien 2008–2009 taloustaantumasta.

Kelan opintoetuustilasto 2012/2012

Lukuvuonna 2011–2012 opintotukea sai yhteensä 292 300 opiskelijaa, mikä on noin 3 % vähemmän kuin edellisellä lukuvuonna

TILAUKSET:

Suurin osa julkaisuista (pdf) on ladattavissa ilmaiseksi internetsivuilta www.kela.fi. Tutkimusjulkaisut puh. 020 634 1947, julkaisut@kela.fi. Tilastojulkaisut: puh. 020 634 1502, tilastot@kela.fi. Hinnat eivät sisällä lähetyskuluja.

Lue lisää tilastojulkaisusta: Tilasto Suomen työttömyysturvasta 2011

”On myös uskallettava luopua jostain, esimerkiksi sellaisista toimintatavoista, joita emme enää tarvitse”, pohtii talousjohtaja Kai Ollikainen.

Uutta verta ja kokemusta talouden johtamiseen

Kelan uusi talousjohtaja valittiin talon sisäلتä. Kai Ollikainen aloitti tehtävässään syksyllä.

TUORE TALOUSJOHTAJA, Kai Ollikainen, on pitkän linjan kelalainen. Vuodesta 1993 tähän päivään asti hänellä on ollut Kelassa puolen tusinaa erilaista tehtävää viidellä eri paikkakunnalla. Osaamispääomaa on karttunut muun muassa etuuksien toimeenpanon, asiakaspalvelun ja palvelukäytännön parista.

”Kelan nykyisten ja mahdollisten uusien tehtävien hoitaminen toimintaympäristön muuttuessa pakottaa tarkastelemaan taloutta suhteessa perustehtävään ja sille asetettuihin tavoitteisiin”, Ollikainen toteaa tulevaisuuden haasteista.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että toimintamenojen osuus ei voi kasvaa ja talouskuri on muutenkin tiukka.

”Meidän täytyy nykyisillä tai jopa vähemmillä resursseilla tarjota laadukkaita palveluja kasvavalle asiakasjoukolle.”

Kelan toiminnalliset kokonaisuudet eivät pysähdy hallinnollisille rajoille, ja resurssien käyttöä halutaan jatkossa katsoa avarammin.

”Yksi ja yhteinen malli ei tietenkään sovi kaikkialle. Yksiköiden ja alueiden välillä on eroja, ja niin kuuluukin olla.”

Vaikka toista ihan samanlaista ja -kokoista toimijaa kuin Kela ei helpolla löydä, yhteistyökumppaneita halutaan hyödyntää vertailuoppimisessa. Muut valtionhallinnon suuret organisaatiot ovat hyviä vertailukohtia: muun muassa verohallinnon kanssa on peilattu Kelan omia ja verottajan tapoja toimia.

Ollikainen pitää sidosryhmäyhteistyötä oman työnsä tärkeänä osana. Hän aikoo jatkossa tavata paljon ulkoisia yhteistyökumppaneita sekä osastojen ja alueiden väkeä. ■

Johanna Koskinen

Nimityksiä Kelassa

HELSINGIN VAKUUTUSPIIRIN johtajaksi on nimitetty VTM Antti Jussila 1.1.2013 alkaen.

Tietoturva päälliköksi on nimitetty DI Ville Taponen 1.11.2011 alkaen.

Toimistoverkko säilyy kattavana

VUOSINA 2008–2012 Kela on korvannut yhteensä 65 toimistoa muilla palvelukanavilla. Viimeksi vuoden alussa korvattiin Länsi- ja Itä-Suomessa 15 toimiston asiakaspalvelu yhteispalvelulla tai lähtötoimistojen palvelulla. Nyt Kelan palveluverkkoon kuuluu 199 toimistoa ja 157 yhteispalvelupistettä.

Kelan johto on linjannut, että tänä vuonna toimistoja ei enää karsita vähäisen asiointimäärän takia. Perustelluista syistä (esim. toimihenkilöiden eläkkeelle siirtyminen) toimiston lakkautus voidaan käsitellä yksittäistapauksena.

Ratkaisutyössä erikoistutaan

HAKEMUSTEN RATKAISUTYÖTÄ organisoidaan tänä vuonna Kelassa uudella tavalla. Vakuutuspiirit eri puolilla maata alkavat erikoistua tiettyjen etuuksien ratkaisutyöhön. Erikoistuminen valtakunnallisiin etuuksiin aloitetaan tänä vuonna perhe- ja eläkeetuuksista, ensi vuonna mukaan tulee yleinen asumistuki. Ruotsinkielisten asiakkaiden hakemusten käsittely keskitetään ensisijaisesti Pohjanmaan ja Länsi-Uudenmaan vakuutuspiireihin sekä Ahvenanmaan erityisyksikköön tämän vuoden aikana.

Kaksi uutta erityisyksikköä

KELAN PERUSTETAAN UUSI Kansainvälisten asioiden keskus vuoden 2014 alusta. Yksikköön keskitetään nykyiset EU-eläkeyksiköt, kv-vastuuyksiköt, kv-tilityksyksikkö ja Ulkomaan yksikkö.

Toinen uusi, vuonna 2014 toimintansa aloittava yksikkö on Perintäkeskus, jolla on alayksiköt Rovaniemellä, Lappeenrannassa, Jyväskylässä, Tampereella, Helsingissä ja Lahdessa.

Är hemvårdsstödet marginaliserande?

Experterna försöker finna svar på hur arbete och barnavård hemma kunde kombineras mer flexibelt. Frågan är invecklad, och det finns inga enkla svar.

På 1970–80-talet framställdes krav på en ny förmån – hemvårdsstöd – i synnerhet för lantbrukarhustrurna, eftersom de mammor som jobbade utanför hemmet hade tillgång till barnomsorgstjänster. Reformen bildade ett led i uppbyggnaden av välfärdsstaten, som redan tidigare hade präglats av en spänning mellan jordbrukarna på landsbygden och arbetarbefolkningen i städerna.

Numera får hela 90 procent av familjerna hemvårdsstöd åtminstone en tid. Hemvårdsstöd kan beviljas för ett barn under 3 år som inte har en kommunal dagvårdsplats. Stödet består av vårdpenning, ett vårdtillägg som beror på familjens inkomster och ett eventuellt kommuntillägg. För syskon under skolåldern som också sköts

hemma betalas likaså vårdpenning.

Nästan 30 procent av hemvårdsstöden betalas för barn som redan har fyllt 3 år. Allt som allt uppgår hemvårdsstödet till i genomsnitt 500–600 euro per månad beroende på kommuntilläggets storlek och antalet syskon. Efter det första barnets födelse stannar cirka hälften av mammorna hemma för drygt ett och ett halvt år. En knapp tredjedel av mammorna sköter barnen hemma i över tre år utan avbrott. Endast 4–5 procent av dem som får hemvårdsstöd är män.

Hemvårdsstödet ömma punkter

Hemvårdsstödet har blivit en omtvistad förmån. Exempelvis OECD har uppmanat Finland att förkorta tiden med hemvårds-

stöd och att sänka stödets storlek. Detta har inte låtit sig göras politiskt, eftersom stödet har sina trogna anhängare.

Debatten bottenar i frågorna om gott moderskap, arbetsfördelningen mellan könen och kvinnans plats i samhället. Formas hemvårdsstödet till en fälla som hindrar kvinnorna från att avancera i sin karriär och minskar pensionstillväxten? Isoleras invandrarna från det övriga samhället om barnen inte deltar i dagvård?

Får man tro undersökningarna på området är svaret delvis ja. Å andra sidan har många läkare och psykologer talat varmt för hemvårdsstödet för barn.

Målen att förlänga den yrkesverksamma tiden har vänt blickarna också mot hemvårdsstödet. Det har beräknats att om stö-

det begränsades till att omfatta barn under 2 år skulle arbetskraften öka med cirka 15 000 kvinnor. Skulle detta kunna lindra arbetskraftsbristen i till exempel omsorgsbranschen? Skulle en sådan reform mer allmänt förbättra de unga kvinnornas ställning i arbetslivet?

”Utredningar visar att löneutvecklingen för den som stannar hemma över tre år bromsas. Också pensionen blir mindre”, konstaterar Anita Haataja, ledande forskare vid forskningsavdelningen på FPA.

”Å andra sidan är frågan inte så här enkel. Av dem som får hemvårdsstöd har 30–40 procent ingen färdig arbetsplats att återgå till efter föräldrapenningens slut.”

Smidigare stödsystem som mål

Såväl hemvårdsstödet som de övriga familjeförmånerna lider av det nuvarande ”antingen eller”-systemet. Alla antas antingen arbeta eller så stanna hemma med barnen helt och hållet. Den partiella vårdpenningen är så liten att den i praktiken saknar betydelse.

I de övriga nordiska länderna har familjeförmånerna en smidigare uppbyggnad. Den som vill kan kombinera föräldrapenning och arbete efter sin egen situation, varvid föräldrapenningsperioden kan bli anmärkningsvärt längre än i Finland.

Haataja efterlyser mer flexibilitet också hos oss. Idealet vore en situation där man smidigt kan förena arbete, hemmavistelse och dagvård. Också dagvårdsavgifterna borde vara flexibla.

Dessutom kunde båda föräldrarna uppmuntras till att delta i barnvården om större stöd beviljas till de familjer där stödtiden delas mellan föräldrarna.

En av Social- och hälsovårdsministeriet tillsatt arbetsgrupp har ventilerat olika möjligheter att främja frivilligt deltidsarbete bland småbarnsföräldrar. Det finns beräkningar över till exempel hur en reform av den partiella vårdpenningen skulle uppmuntra till deltidsarbete.

Kaarina Torkkola på Barnfamiljernas Intresseorganisation välkomnar varmt en ökning av möjligheterna till deltidsarbete. Hon påminner dock att merparten av föreningens knappt 700 medlemmar ser deltidsarbete som ett alternativ först när det nuvarande hemvårdsstödet upphör.

”Hemvårdsstödet får inte förkortas utan borde tvärtom omfatta alla barn under skolåldern. Och den kommunala hemservicen för vanliga barnfamiljer borde fås tillbaka», summerar Torkkola sitt eget utvecklingsförslag. ■

Hanna Moilanen

Översättning: Kurt Kavander

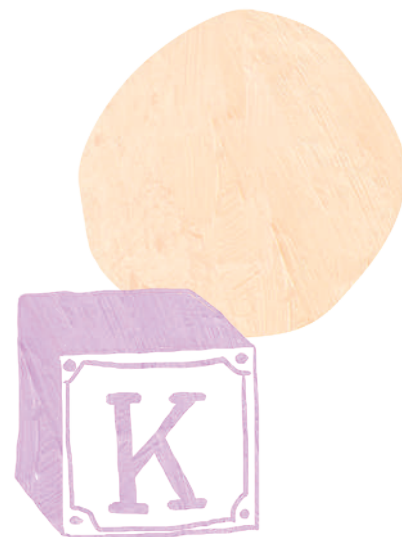
Illustration: Jonna Koivumäki

Reformen av arbetsmarknadsstödet ökar kvinnornas inkomster

Utkomstskyddet för arbetslösa sågs över i början av 2013. En viktig förbättring är att makens inkomster inte längre beaktas i behovsprövningen av arbetsmarknadsstödet. I praktiken påverkar makens inkomster inte längre beslutet om arbetsmarknadsstöd.

Förhoppningsvis kommer reformen att minska incitamentsproblemen. Om den ena av två arbetslösa i ett parförhållande har fått arbete, har det hittills kunnat hända att den andras arbetsmarknadsstöd samtidigt har minskat.

Sålunda har de disponibla inkomsterna inte ökat såsom förväntat. Förhoppningen är att reformen ska minska byråkratin och behovet av att planera den sociala tryggheten. Reformen har också förväntats öka jämställdheten mellan könen. Kvinnor har på grund av inkomsterna blivit helt och hållet utan utkomstskydd för arbetslösa betydligt oftare än män.

Flexiblare familjeledighet för pappor

RÄTTEN TILL FAMILJELEDIGHET för pappor ändrades i början av året. Nu är perioden med faderskapspenning sammanlagt 54 dygn, som pappan smidigt kan ta ut fram tills att barnet fyller två år.

Samtidigt förpassades pappamånaden till historien eftersom perioden med faderskapspenning inte längre förkortar föräldrapenningsperioden. Före årsskiftet var villkoret för en förlängd period med faderskapspenning att pappan tar ut de två sista föräldraledighetsveckorna. Reformen gäller de familjer där mammas moderskapsledighet har börjat efter årsskiftet.

”Avsikten med reformen är att stöda pappornas självständiga rätt till ledighet och möjliggöra en mer flexibel faderskapsledighet. Därför kan faderskapsledigheten nu tas ut tills barnet fyller två år. Förut var åldersgränsen ett och ett halvt år”, berättar **Suvi Onninen**, förmånschef på FPA.

Långsam men stadig utveckling

Också samordningen av faderskapsledigheten och dagvården har setts över. Nu kan barnet placeras i kommunal dagvård före pappans ledighetsperiod utan att fa-

miljen går miste om dagvårdsplatsen under den tid när pappan och barnet är hemma tillsammans.

Om familjen får tillökning i snabb takt nollställer inte ett nytt barn pappans outnyttjade faderskapsledighet.

I Finland har man redan i flera år försökt lockat papporna att ta ut familjeledighet. Under de senaste åren har allt fler pappor tagit ut pappamånaden, även om andelen alltså är liten – 27 procent av papporna i hushåll med två föräldrar. Omkring tre fjärdedelar av de finländska papporna tar ut åtminstone en del av faderskapsledigheten på tre veckor parallellt med mammas moderskapsledighet. Av dem som får hemvårdsstöd är dock bara 5 procent män.

”Om vi blickar tillbaka stannar papporna nuförtiden hemma mer än förr. Utvecklingen berör uttryckligen föräldraförmånerna med inkomstrelaterad dagpenning. Däremot tar papporna ut vårdledighet lika sällan som förr”, summerar Onninen. ■

Laura Kosonen

Översättning: Kurt Kavander

Otroligt svårt att diskutera familjeledigheter

I den nationella debatten förbiser man ofta hur bakslugt olika institutioner har format vårt tänkande och våra attityder.

I Finland verkar det finnas i synnerhet ett diskussionsämne som får känslorna att svalla och som det är omöjligt att föra en saklig samhällsdebatt om. Det handlar om familjeledigheterna och framför allt om vården av små barn. Skyttegroparna är djupa och alla måste välja sida. Om du inte är med oss, är du emot oss.

Diskussionen förs i princip under många olika rubriker – arbetskarriär, hemvårdsstöd, jämställdhet, barnets fördel, kvinnor och män, amning och familjeledigheter – men i praktiken kulminerar diskussionen till slut i att det finns två läger: hemmamammorna och de barn som sköts hemma samt karriärmammorna och deras daghemsbarn. Barnets fördel och den kalla världen ställs emot varandra.

Som forskare har jag i uppgift att se saken ur många olika synvinklar. Jag har länge följt med diskussionen om familjeledighet och försökt förstå varför just denna diskussion är extra svartvit. Det råder en verkligt stark ovilja att förstå olika lösningar.

Mycket ofta tycks man glömma att familjerna när det gäller vården av små barn kommer fram till sina lösningar – som förresten många gånger kallas val – både genom att själva aktivt välja och fatta beslut och genom att bli tvingade utan att ha något val. De yttre ramarna för beslutet består av makarnas möjligheter på arbetsmarknaden, inkomsterna, antalet barn och utbudet av dagvårdsplatser samt av den egna uppfattningen om vad som är bäst för barnet.

Det betyder att medan en mamma aktivt kan välja om hon ska stanna hemma kan det vara ett måste för en annan. En betydande del av de mammor som länge utnyttjar hemvårdsstödet har inget anställningsförhållande som de kunde ta ledigt från. Det är alltså svårt att veta hur de hade valt om de hade varit i ett annat läge. På motsvarande sätt fattas också beslut i motsatt riktning: för vis-

sa är återgången till arbetet ett eget äkta val där de har vägt olika alternativ mot varandra. För andra mammor sker däremot återgången till arbetet i strid med de egna idealen, återgången är framtingad av förhållandena.

Jag är benägen att tro att småbarnsföräldrar lätt känner sig skyldiga och att debatten därför är så eldfångd. De som är i arbete har skuld känslor för att dagvård trots allt kan vara tung för barnet, och somliga är rädda för att de är för karriärinriktade då de njuter av sitt arbete. De som är hemma känner skuld för att barnet går miste om småbarnsfostran och för att staten går miste om skatteinkomster.

Mest skuld känslor får säkert de som har tvingats till en lösning som står i konflikt med de egna ursprungliga planerna och idealen.

När debatten är nationell glömmar man lätt att också olika institutioner på ett listigt sätt formar vårt tänkesätt och våra attityder. Den subjektiva rätten till dagvård och hemvårdsstödet har i mer än 20 år starkt inverkat på hur

vi finländare tänker. Man behöver inte gå längre än till de andra nordiska länderna så är diskussionen en annan. I övriga Norden understryks småbarnsfostran och jämställdhet i diskussionen om dagvård av barn, och överraskande få ser där någon konflikt med barnets bästa.

De som diskuterar i de finländska spalterna skulle må bra av att känna till att det inte existerar någon klar modell som objektivt skulle ha konstaterats vara den enda rätta i fråga om hur vården av små barn ska ordnas, likaså att man genom att iaktta utifrån inte får reda på alla orsaker till den lösning som grannen har valt. ■

Ulla Härmäläinen

Skribenten är ledande forskare på FPA:s forskningsavdelning.

Översättning: Gunilla Bergström

Barndagvårdsdebatten i Finland är annorlunda än i övriga Norden.

Paketteja pohjoiseen

LAPSUUTEENI oleellisesti kuuluva muisto liittyy vähävaraisten auttamiseen.

Olen syntynyt ja asunut varhaislapsuuteni Kajaanisissa. Sodan jälkeen koulutettuja naisia tarvittiin työelämään, ja niin myös minun äitini rekrytoitiin. Kun äitini oli töissä, meitä lapsia oli hoitamassa kotiapulainen. Perheen nuorimpana lapsena vietin paljon aikaa näiden kotiapulaisten kanssa, useat heistä tulivat Taivalkoskelta.

Vuonna 1951 muutimme etelään, Imatralle. Koko 1950-luvun ja vielä 60-luvun alussa äitini lähetti säännöllisesti paketteja entisen kotiapulaisemme perheeseen. Taivalkoskella – ja maa-

seudulla toki muuallakin – saatettiin elää siihen aikaan hyvinkin köyhissä oloissa.

Kaikki pieneksi jääneet, mutta hyväkuntoiset vaatteeni sekä leluni laitettiin pakettiin ja toimitettiin pohjoiseen. Jouluisin paketti oli tavallista isompi, siihen pakattiin manteleita, riisirynejä, vehnäjauhoja ja pieniä joululahjojakin.

Tällä tavoin ymmärsin pienenä lapsena konkreettisesti, että kaikilla ei ole samalla tavalla mahdollisuuksia vaatteisiin ja tavaroihin.

oikeushammaslääkäri
Helena Ranta

Sosiaalivakuutus 2|2013 ilmestyy toukokuussa.

Aineistot 15.4. mennessä
sosiaalivakuutus@kela.fi